

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Angelica Nisu

**LAHUTATUD ABIKAASA ÜLALPIDAMISEGA KAASNEVAD
ÕIGUSED JA KOHUSTUSED**

Magistritöö

Õppekava HAJM08/15, peeriala Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Lehte Roots, PhD

Tallinn 2019

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 15 587 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Angelica Nisu

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 178823HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: angelica.nisu@gmail.com

Juhendaja: Lehte Roots, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÜLALPIDAMISKOHUSTUSEST ÜLDISELT.....	8
1.1. Ülalpidamiskohustuse ajalooline areng.....	8
1.2. Ülalpidamiskohustuse õiguslik alus	10
1.3. Ülalpidamiskohustuse põhimõtted	15
2. LAHUTATUD ABIKAASA ÜLALPIDAMISKOHUSTUS	20
2.1. Ülalpidamiskohustuse tekkimine.....	20
2.2. Ülalpidamiskohustuse täitmine ja selle viisid	26
2.2.1. Elatis	31
2.2.2. Ülalpidamisleping.....	35
2.3. Ülalpidamiskohustusest vabastamine.....	38
2.4. Ülalpidamiskohustuse lõppemine.....	40
3. LAHUTATUD ABIKAASA ÜLALPIDAMINE SAKSAMAAL JA SOOMES	43
3.1. Ülalpidamiskohustus Saksamaal	43
3.2. Ülalpidamiskohustus Soomes.....	48
KOKKUVÕTE	53
SUMMARY	56
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	59

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida, kas Eestis kehtiv perekonnaseaduse regulatsioon piirab ebamõistlikult abikaasade omavahelisi õigusi ja kohustusi ülalpidamiskohustuse väljamõistmisel. Töö kirjutamisel kasutab autor kvalitatiivset uurimismeetodit ja süstemaatilist tõlgendamist. Töö käigus analüüsib autor hüpoteesi, kas kehtiv perekonnaseadus piirab ebamõistlikult abikaasade õigusi ja kohustusi ülalpidamiskohustuse välja mõistmisel.

Autor analüüsib kõiki aspekte seonduvalt ülalpidamiskohustuse välja mõistmisega Eestis. Sealhulgas uurib põhiseadusest tulenevat ülalpidamise õiguslikku alust ning Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni välja töötatud printsiipe. Lisaks uurib autor ülalpidamise täitmist ja selle erinevaid viise ehk elatist ja ülalpidamislepingut. Elatusraha all uurib autor nii perioodilisi makseid kui ka ühekordselt tehtavaid makseid. Peale selle uuritakse, kuidas on võimalik isikut kohustusest vabastada ning millistel tingimustel toimub kohustuse lõppemine. Lisaks kasutab autor töös võrdleva kontekstina ka Saksamaa ja Soome sätteid ning tavaid. Autori seisukohti kujundavad nii Eesti kui välismaiste õigusteadlaste välja antud raamatud ja artiklid, erinevad seisukohad ning kohtulahendid.

Tööd analüüsides jõuab autor järeldusele, et perekonnaseaduse regulatsioon vajab täiendamist ning see piirab ebamõistlikult abikaasade õigusi ja kohustusi seoses ülalpidamiskohustuse välja mõistmisega. Magistritöös kajastatakse, kuidas seaduses pole sätestatud näiteks püsivas suhtes olevate isikute ülalpidamiskohustus, tõendamiskohustus, täpsem kohustuse täitmine ning üldine elatise arvutamise süsteem. Peale selle leiab autor, et seadus peaks kaitsema nõrgemaid, ehk isikuid, kes on loobunud enda tööst ja karjäärist, et kasvatada lapsi. Samuti leiab autor, et põhiseaduse § 27 vajab täpsemat tõlgendamist, ehk kes kuuluvad perekonna ja abivajaja alla ning mis tähendab ja hõlmab endas mõiste „hoolitsus“.

Võtmesõnad: Lahutatud abikaasa, ülalpidamiskohustus, elatis, ülalpidamisleping, perekonnaseadus.

SISSEJUHATUS

Lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus tekib, kui abielu lahutatakse, kuna abikaasad ei taha abielu jätkata või ei pea seda enam võimalikuks. Lahutamise tagajärjel tekivad isikutele nii varalised kui ka mittevaralised tagajärjed, ning üheks võimalikuks tagajärjeks on lahutatud abikaasa ülalpidamine¹, mille regulatsioon tuleneb perekonnaseadusest². Esimest korda jõustus perekonnaseadus 1995. aastal. Selle alusel said lahutatud abikaasad nõuda ülalpidamist, kuid väga piiritletult. Põhjus seisnes suuresti selles, et antud regulatsioon ja mõtted võeti üle 1970. aastal jõustunud Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeksist.³ 2010. aastal muudeti perekonnaseadust esimest korda väga olulisel määral just lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustuse välja mõistmise osas. Pärast seda on jätkuvalt regulatsiooni muudetud ning täiendatud, kuid autor leiab siiski, et olulised sätted ülalpidamise välja mõistmiseks erinevatel juhtudel on puudu, ning sellest tuleb järgnevalt ka lähemalt juttu.

Autor on valinud antud teema, kuna kehtivas perekonnaseaduses puuduvad erinevad võimalused ülalpidamise välja mõistmiseks, ehk seadus ei sätesta, millistel erinevatel tingimustel peaks võimaldama lahutatud abikaasa ülalpidamist. Küsimust tekitavad näiteks olukorrad, kus üks abikaasadest on loobunud enda töökohast, soovides pühenduda täielikult laste kasvatamisele, või üks vanematest hooldab hoopis puudega last. Seetõttu on oluline, et oleks võimalik seadusest tulenevalt selgeks teha, millistel tingimustel ja kes peaks andma ülalpidajale ülalpidamist. Lisaks eelmainitud asjaoludele leiab autor, et oleks vaja reguleerida näiteks püsivas kooselus olevate inimeste ülalpidamiskohustust, tõendamiskohustust ja ülalpidamiskohustuse täitmist. Sellest kõigest tulenevalt saab öelda, et antud aspektidest võetuna on töö uudne ja valdkond uurimata ning teema aktuaalsus seisneb meid ümbritsevate inimeste igapäevaelu puudutavas küsimuses.

¹ Saan, S. (2008). Lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus. – *Juridica*, Nr. 7, lk 488.

² Perekonnaseadus. RT I, 09.05.2017, 29.

³ Saan, S., *supra nota 1*, lk 488.

Käesolev magistritöö keskendub uurimisprobleemile ja küsimusele, kas ja kuidas tuleks perekonnaseadust muuta, et kehtivad sätted ei oleks ebamõistlikult piiravad abikaasade ülalpidamise väljamõistmiseks. Käesolevas magistritöös on lähtutud hüpoteesist, et kehtiv perekonnaseadus piirab ebamõistlikult abikaasade õigusi ja kohustusi ülalpidamiskohustuse välja mõistmisel.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida, kas Eesti Vabariigis kehtiv perekonnaõiguse regulatsioon piirab abikaasade omavahelisi õigusi ja kohustusi ülalpidamise välja mõistmisel, ning anda hinnang, kas kehtivas seaduses esineb probleemseid kitsaskohti seoses abikaasade ülalpidamiskohustusega. Tuleks analüüsida, kas kehtiv perekonnaseadus on piisav või hoopis ebamõistlikult piirav, mille tulemusena oleks vaja teha ettepanekuid kehtiva õiguse muutmiseks või täiendamiseks. Analüüsides töös erinevaid probleemkohti, tuleks pakkuda erinevaid võimalikke lahendusi antud kitsaskohtade lahendamiseks.

Eesmärgi saavutamiseks ja hüpoteesi kontrollimiseks analüüsib autor erinevat õigusteoreetilist kirjandust, teaduslikke artikleid, kehtivat seadusandlust ja kohtupraktikat. Peale selle on võrdlusena välja toodud Saksamaa ja Soome regulatsioonid, et leida sarnasusi ja erinevusi nii Eesti kui ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide seadustest. Antud võrdluse tulemusena saaks välja tuua Eesti seaduste kitsaskohad, kui need on olemas, ning pakkuda täiendavaid muudatusi. Töö kirjutamisel on peamisteks allikateks ajakirja *Juridica* artiklid ning kirjastuse Juura välja antud raamatud. Lisaks on töös analüüsitud teemale vastavaid kohtulahendeid, mida paraku on Eestis väga vähe. Täiendavalt kasutatakse rahvusvahelisi artikleid ja raamatuid, mis on välja antud erinevate tunnustatud kirjastuste ja õigusteaduslaste poolt.

Käesolevas magistritöös on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit ning süstemaatilist tõlgendamist, mille jaoks analüüsitakse ja võrreldakse materjale, et kontrollida seatud hüpoteesi. Töö uurimisobjektiks on lahutatud abikaasade ülalpidamiskohustuse väljamõistmine, mille reguleerimise sätted sisalduvad perekonnaseaduses.

Töö on jagatud kolme peatükki, mis omakorda on jagatud alapeatükkideks vastavalt ülalpidamiskohustuse jaotistele. Esimene peatükk on jagatud kolme ossa, millest esimene osa räägib perekonnaseaduse ja ülalpidamiskohustuse ajaloolisest arengust. Teine osa keskendub

ülalpidamiskohustuse õiguslikule alusele ehk Eesti Vabariigi põhiseadusele⁴ ja selle muutumisele läbi aegade ning põhiseaduse § 27⁵ tõlgendamisele. Kolmandas osas on ülalpidamiskohustuse põhimõtted, mis keskenduvad Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni ehk CEFL-i välja töötatud printsiipidele, mis on eeskujuks ja aluseks kõikide Euroopa Liidu liikmesriikide perekonnaõigusele.

Teine peatükk käsitleb juba lähemalt lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustust ja selle tekkimist. Seal tuleb juttu ülalpidamiskohustuse mõistest, olemusest ja ülalpidamise kui kohustuse tekkimise eeldustest ning sellest, kes peavad seda kohustust täitma. Lisaks tuleb juttu sellest, mis on üldse ülalpidamise täitmise viisideks, ning kuidas neid liigitatakse, lähemalt tutvustatakse nii elatist kui ka ülalpidamislepingut. Peale selle räägib autor lähemalt veel ülalpidamise kestusest, täpsemalt sellest, kuidas toimub ülalpidamiskohustusest vabastamine ning millistel alustel lõpetatakse ülalpidamiskohustus.

Kolmas peatükk keskendub võrdleva kontekstina kahele Euroopa Liidu liikmesriigile ehk Saksamaale ja Soomele. Autor analüüsib nii Saksamaa kui ka Soome ülalpidamiskohustuse tekkimise ajalugu, arengut, selle välja mõistmist, kestust ja lõppemist. Samuti toob autor välja põhilised erinevused võrreldes Eestiga, mida Eesti seadusandjad võiksid võtta eeskujuks ja mida mitte.

⁴ Põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.

⁵ *Ibid.*, § 27.

1. ÜLALPIDAMISKOHUSTUSEST ÜLDISELT

1.1. Ülalpidamiskohustuse ajalooline areng

Perekonnaõigus kuulub tulenevalt oma ajaloolisest arengust eraõiguse valdkonda, mille tekkimise aluseks on kas põlvnemine või perekond.⁶ Seda iseloomustab asjaolu, et ajalooliselt on abielu ja perekond oma olemuselt muutumatud sotsiaalsed moodustised, aga nende õiguslik reguleerimine on pidevas muutumises. Perekonnaõigus kuulub valdkonda, mida on läbi aegade kõige rohkem muudetud, kuna see puudutab iga inimese isiklikku eksistentsi, mille tõttu esitatakse veel suuremad nõudmised legitimatsiooni ja arusaadavuse osas.⁷ See tähendab seda, et perekonnaõigus on suures osas imperatiivne, mis annab selgituse, miks seadusandja on antud valdkonda väga põhjalikult reguleerinud.⁸ Perekonnaõigus on suuresti seotud ühiskonnas kehtivate moraali- ja kõlblusnormidega, mis on omakorda sõltuvuses ühiskonna arengust. Tänu sellele saab öelda, et perekonda puudutavad teemad on poliitiliste ja maailmavaateliste põhiseisukohtade n-ö võitlusareeniks.⁹

Lähtudes töös konkreetsemalt perekonnaõiguse regulatsioonis kehtivast lahutatud abikaasade ülalpidamisõigusest ja selle ajaloolistest allikatest, saab öelda, et need kattuvad suuresti abielu lahutamise regulatsioonidega. Eesti Vabariigi esimene oluline ajalooline allikas oli Balti provintsiaalseadustiku III köide ehk teisisõnu Balti eraseadus, mis kehtis ametlikult 1865. aastast kuni 1941. aastani, kuid oludest tulenevalt kehtis Balti eraseadus edasi ka Saksa okupatsiooni ajal aastatel 1941–1944.¹⁰ Balti eraseadus kehtis esialgu ainult Eesti aladel elavatele baltisakslastele ning seetõttu olid erinevatel Eesti piirkondadel erinevad õiguslikud regulatsioonid. Pärast Eesti

⁶ Uusen-Nacke, T., Göttig, T. (2010). Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – *Juridica*, Nr. 2, lk 86.

⁷ Lüderitz, A. (2005). *Perekonnaõigus: õpik*. Tallinn: Juura, lk 1.

⁸ Uusen-Nacke, T., Göttig, T., *supra nota* 6, lk 86.

⁹ Lüderitz, A., *supra nota* 7, lk 1.

¹⁰ Hallik, L. (2006). Lahutatud abikaasa ülalpidamine Eestis. – *Juridica*, Nr. 5, lk 330.

Vabariigi loomist hakkas Balti eraseadus kehtima kogu Eesti rahvastikule, kuid mingites piirkondades jäid kehtima üheaegselt ka erinevad õigusnormid ehk nii Balti eraseadus kui ka muud õigusnormid. Balti eraseaduse üks osa käsitles perekonnasuhteid, see reguleeris ainult abielu lahutamise seonduvaid varalisi tagajärgi ning ülejäänud abielu lahutamise seonduvad asjaolud jättis kiriku pädevusse.¹¹ Üldiselt oli Balti eraseaduse järgi lahutuses süüdi olev abikaasa kohustatud teist abikaasat tema vajaduste järgi ülal pidama ning antud kohustus lõppes alles lahutatud abikaasa uuesti naitumisel.¹²

Eesti Vabariigi loomise ajal otsustati oluliselt vähendada kirikute rolli ning tunnustada hoopis tsiviilabielusid, mille tulemusena võeti 1922. aastal vastu abieluseadus ning 1925. aastal perekonnaseisuseadus. 1922. aastal vastu võetud abieluseadus võimaldas inimestel lahutada abielu väga lühikese perioodi jooksul, kus abielu lahutamist sai nõuda nii ühe abikaasa nõudmisel kui ka vastastikusel kokkuleppel. Balti eraseadus, abieluseadus kui ka perekonnaseisuseadus kehtisid Eestis kuni 1941. aastani ehk kuni tsiviilseadustiku vastu võtmiseni, mille eelnõu esitati Riigikogule juba 1940. aastal.¹³

Tsiviilseadustiku eelnõus olid kommentaarid, kus oli märgitud, et perekonnaõiguse reguleerimise aluseks ei võetud Balti eraseadust ning seda eriti just abikaasade varalisi õigusi sätestavate osade puhul, kuid samas selgus, et lahutatud abikaasa ülalpidamisõigus oli siiski sätestatud üpris sarnaselt Balti eraseaduses oleva regulatsiooniga. Peale selle lisati kehtivale regulatsioonile sätted, et elatist võib maksta kaasale kas ühekordse summamana või perioodiliselt, ning lahutuse puhul tagati vaimuhaige abikaasa ülalpidamine teise poole poolt. Kahjuks jäi tänu Nõukogude okupatsioonile antud eelnõu seadusena vastu võtmata.¹⁴

1944. aastal kehtestati taas Vene NFSV abielu-, perekonna- ja eestkoste seaduste koodeks ehk see sama, mis oli kehtestatud 1940. aastal pärast Eesti Vabariigi okupeerimist. Selle koodeksiga piirati lahutatud abikaasade ülalpidamisõigusi, ehk nii abielu ajal kui ka pärast abielu lahutamist oli puudust kannataval kaasal õigus saada ülalpidamist, kui teine pool oli selleks suuteline.

¹¹ Göttig, T., Hallik, L., Uusen-Nacke, T. (2006). Abielulahutuse õiguslik regulatsioon Eestis. Võrdlus Euroopa perekonnaõiguse printsiipidega abielu lahutamise ja lahutatud abikaasa ülalpidamise kohta. – *Juridica*, Nr. 4, lk 245.

¹² Hallik, L., *supra nota 10*, lk 330.

¹³ Göttig, T., Hallik, L., Uusen-Nacke, T., *supra nota 11*, lk 245–246.

¹⁴ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 330.

Ülalpidamine kestis kuni üks aasta pärast lahutuse jõustumist, ning töötü paarilise puhul kestis ülalpidamine kuni kuus kuud.¹⁵

1970. aastal jõustus Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks, mis kehtis 1995. aastani. Selle alusel piiritleti ülalpidamisõigus, ehk lahutatud abikaasa ülalpidamisõigust sai kasutada ainult väga erandlikel juhtudel. Ülalpidamine oli tagatud ainult Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeksiga sätestatud juhtudel ja see oli reeglina töövõimetuse puhul, kus elatise suurus sõltus nii ülalpeetava abivajadusest kui ka mõlema abikaasa varalisest seisundist, kus ülalpidamiseks mõeldud raha maksti välja perioodiliste maksetena. Määratud kohustus oli tähtajatu ning lõppes alles siis, kui langesid ära ülalpidamise saamise aluseks olevad asjaolud või kui ülalpidaja abiellus uuesti. Lisaks sellele oli võimalik seaduses sätestatud juhtudel abikaasa ka ülalpidamiskohustuse täitmisest vabastada.¹⁶

1.2. Ülalpidamiskohustuse õiguslik alus

Ülalpidamiskohustuse õiguslikuks aluseks saab nimetada põhiseadust, mis reguleerib üldisi norme ja põhimõtteid, mis panevad aluse teiste seaduste väljatöötamiseks. Põhiseadused on igas riigis erinevad ning need erinevad üksteisest näiteks ülesehituse, sisu, sätete ja staatuse poolest. Samas saab öelda, et põhiseadused on omavahel väga sarnased, kuna nad kõik koosnevad kolmest sarnasest osast. Üldjuhul koosneb põhiseaduse esimene osa inimeste õigustest, vabadustest ja kohustustest, teine osa põhiseaduslike institutsioonide vahelistest võimujaoatustest ning kolmas osa väärtushinnangutest, mis on rahva jaoks olulisel kohal. Eesti riigi ja rahva jaoks on kahtlemata olulisel kohal ka põhiseadusest tulenevalt iseseisvus ja selle järjepidevus ning eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine ning selle edasi viimine.¹⁷

Esimene Eesti Vabariigi põhiseadus võeti vastu 15. juunil 1920. aastal, selle jõustas alles 1920. aasta detsembris Asutav Kogu. Põhiseaduse põhilisteks tunnusteks olid põhiõiguste ja Riigikogu olemasolu, sajaliikmeline Riigikogu valiti kolmeks aastaks. 1920. aastal vastu võetud põhiseadus oli oma sisult küllaltki puudulik ning seetõttu üritati kahel korral põhiseadust edutult ka muuta.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*, lk 330-331.

¹⁷ Madise, Ü. (2019). Põhiseaduse areng ajaloolises ja võrdlevas vaates. – *Juridica*, Nr. 1, lk 3.

Seetõttu valiti 1936. aastal kahekojaline Rahvuskogu, kelle ülesandeks oli välja töötada uus põhiseadus. Antud põhiseaduse välja töötamine neil ka õnnestus ning 1938. aastal kuulutasid nad ilma rahvahääletuse ja heakskiiduta uue põhiseaduse välja.¹⁸

Kahjuks ei püsinud Eesti Vabariigi põhiseadus kuigi kaua, kuna Eesti riik oli pikalt võõra võimu all, ehk alates 1940. aastast kuni 1980. aastate lõpuni. 1980. aastate lõpus koostati Eesti riigi taasiseseisvumise jaoks üks väga oluline dokument ehk Eesti NSV suveräänsuse deklaratsioon, mis võeti vastu Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 16. novembril 1988. aastal. Järgmised olulised sündmused Eesti Vabariigi põhiseaduse saamiseks olid kindlasti 1990. aasta kevadel toimunud valimised ning 1991. aasta märtsis toimunud referendum Eesti iseseisvuse kohta, kus said hääletada kõik hääleõiguslikud kodanikud.¹⁹ Nendest asjaoludest tulenevalt toimus Eesti Vabariigi taasiseseisvumine 20. augustil 1991. aastal ning 1992. aasta 28. juunil võttis Eesti rahvas vastu 1938. aastal jõustunud põhiseaduse § 1 alusel rahvahääletusega Eesti Vabariigi põhiseaduse.²⁰

Eesti Vabariigi põhiseadus koosneb inimeste põhiõigustest, vabadustest ja kohustustest ning seetõttu saab öelda, et Eestis kehtiva ülalpidamisõiguse aluseks saab viimastel aastakümnetel lugeda Eesti Vabariigi põhiseaduse § 27²¹, mis käsitleb perekonda, abielu, vanemaid ja lapsi.²² Põhiseaduse § 27 eeskujuks oli 1938. aasta põhiseaduse § 21²³, mis sätestas, et abielu korraldavad seadused tuginevad abikaasade üheõigusluse põhimõttele, kuid võrd see on kooskõlastatav perekonna ühise hüvega, järelkasvu huvidega ja vastastikuse toetamisega. Abikaasade varavahekorrad määratakse seadusega, kusjuures seadusjärgne varavahekord ei või kitsendada ühe abikaasa varaõiguslikku teovõimet. Seadusega korraldatakse emade ja laste kaitse. Eriti kantakse hoolt lasterikaste perekondade eest. Põhiseaduse § 28 lg 1 sätestas, et abivajaja eest hoolitsemine lasub eeskätt perekonna liikmeil.²⁴

¹⁸ Annus, T. (2006). *Riigiõigus*. Tallinn: Juura, lk 19, 21-23.

¹⁹ *Ibid.*, lk 23-24.

²⁰ *Supra nota 4.*

²¹ *Ibid.*, § 27.

²² Madise, Ü., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Raidla, J., Vinkel, P. (2017). *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. 4.vlj. Tallinn: Juura, lk 379, p 1.

²³ *Ibid.*, lk 379, p 2.

²⁴ *Eesti Vabariigi põhiseadus (1938)*. Kättesaadav:

[https://et.wikisource.org/wiki/Eesti_Vabariigi_põhiseadus_\(1938\)](https://et.wikisource.org/wiki/Eesti_Vabariigi_põhiseadus_(1938)), 22. veebruar 2019.

1992. aastal vastu võetud põhiseaduse § 27 alusel on perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena riigi kaitse all. Abikaasad on võrdõiguslikud. Vanematel on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest. Seadus sätestab vanemate ja laste kaitse. Perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest.²⁵ Võrreldes omavahel 1938. aasta ja 1992. aasta põhiseaduse ülalpidamise sätteid, leiab autor, et tegemist on sätetega, mis on oma olemuselt ja mõttelaadilt sarnased, kuid mida on vastavalt ajastule mugandatud ja muudetud. Märkimisväärne on asjaolu, et juba 1938. aastal leiti, et oma olemuselt on abivajava perekonnaliikme eest hoolitsemine oluline, ning see vajab seadusandja poolt eraldi reguleerimist.

Paragrahv 27 kasutab selliseid mõisteid nagu „perekond“, „abikaasad“, „vanemad“ ja „lapsed“, ning seetõttu saab öelda, et antud sättest tulenevalt on põhiõiguste kandjateks põhiseaduses mainitud subjektid, kes tuleb kindlaks teha tõlgendamise teel.²⁶ Samas põhiseaduse § 27 lg 5 puhul on tegemist jällegi omapärase sättega, ehk paljud teised riigid pole põhiseadustes reguleerinud kohustust hoolitseda oma abivajava perekonnaliikme eest.²⁷ Mistõttu on autor seisukohal, et enamuse riikide põhiseadused võiksid sisaldada aluspõhimõtet ehk printsiipi, mille alusel peaksid tugevamad perekonnaliikmed aitama nõrgemaid pereliikmeid ja hoolitsema nende eest.

Põhiseaduse § 27 lg 5 alusel laieneb ülalpidamiskohustus perekonnale, kuid mitte avalikule võimule, ning seetõttu puuduvad iseloomulikud indiviidi ja avaliku võimu vahelised õigused ja kohustused. Selle lause puhul omab sõna perekond palju laiemat tähendust, hõlmates endas lisaks lastele ja vanematele ka vanavanemaid. Saab öelda, et normi õigustatud pooles on abivajavad perekonnaliikmed ning kohustatud pooles ülejäänud perekonnaliikmed või riik. Riigil lasub eraldi kohustus jälgida läbi sotsiaalteenuste tugisüsteemi, kas isik, kellel puuduvad kohustuse täitmiseks lähikondlased, saab ise endaga hakkama või mitte. Kui isikul on olemas lähikondlased, kuid nad ei paku vajalikku hooldust ja abi, siis lasub riigil kohustus alustada menetlust, et abivajav isik saaks vajaliku hoolitsuse põhiseaduse § 27 lg 5 mõistes.²⁸

Paragrahv 27 lg 5 puhul on tegemist sättega, mille lause ülesehitus on väga üldise sõnastusega ning tõlgendamisel jääb arusaamatuks, kas sõna perekond hõlmab endas lisaks lastele, vanematele ja vanavanematele ka vabaabielus olevaid isikuid, registreeritud vastassoost või samast soost

²⁵ *Supra nota 4*, § 27.

²⁶ Annus, T., *supra nota 18*, lk 230.

²⁷ Alexy, R. (2001). Põhiõigused eesti põhiseaduses. - *Juridica*, eriväljaanne, p 4.2.2.

²⁸ Maruste, R. (2004). *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura, lk 446-447.

olevaid isikuid, kasuvanemaid kui ka kasulapsi. Saab öelda, et perekond on ühelt poolt sotsiaalne nähtus ning teiselt poolt õiguslik. Õigusliku nähtuse puhul määrab riik, keda ta tunnustab ühtse perekonnana ja keda mitte. Sotsiaalse nähtuse puhul on tegemist suhtega, kus isikud hoolitsevad üksteise eest vastastikku.²⁹

Autor on seisukohal, et mõiste „perekond“ peaks hõlmama endas nii vabaabielus kui ka registreeritud suhtes olevaid partnereid, sealhulgas ka kasuvanemaid ja -lapsi. Põhjus seisneb selles, et suur osa tänapäeva Eesti perekondadest ei ole traditsiooniliselt abielus või ollakse hoopis püsivas kooselus samast soost isikutega. Samuti leidub väga palju perekondi, kus üks vanematest on kasuvanem, ehk tegemist pole lapse bioloogilise vanemaga, kes oleks selle lapse eostanud või sünnitanud. Seetõttu usub autor, et põhiseaduses sätestatud mõiste „perekond“ vajab rohkem lahti mõtestamist ja selgitamist, kuna sätte tõlgendamise eesmärgiga ei selgu, kes kuuluksid nii õiguslikus kui ka sotsiaalses mõttes perekonna alla.

Lisaks ei selgu sätte tõlgendamisel, kes kuuluksid abivajajate hulka ning kes peaksid selle kohustuse täitmise enda peale võtma. Samuti pole ära tõlgendatud, millist liiki hoolitsusest jutt käib ning kus lõpeb perekonna kohustus ja kus algab riigi hoolekandekohustus.³⁰ Samas on mõttekohaks ka asjaolu, kas selle sättega mõeldakse otsejoones olevate sugulaste aitamist, näiteks õde ja vend, või mõeldakse selle all pigem isikuid, kes pole omavahel otsejoones sugulased.³¹ Tulenevalt kõikidest nendest asjaoludest, mis on siiani arusaamatud ja selgeks tegemata, võiks antud sätet tõenäoliselt tõlgendada pigem kitsamalt kui laiemalt, kuna muidu võib juhtuda kohustatud isiku põhiõiguste riivamine.³²

Samas on Riigikohus leidnud põhiseaduse § 27 lg 5 tõlgendamisel, et hoolitsuskohustus kui selline on väga oluline abivajava isiku toimetuleku tagamiseks³³, ning seda sätet tuleb lahti mõtestada nii, et see on säte, mis paneb paika, kust lõpeb perekonna kohustus ja kust algab riigi kohustus.³⁴ Hoolitsuskohustusest tulenev mõiste „hoolitsus“ laieneb pereliikme puhul nii materiaalsele abile kui ka isiku hooldamisele. Põhikohustuse tõlgendamine peaks toimuma pigem kitsalt kui laialt,

²⁹ Annus, T., *supra nota 18*, lk 230, 291.

³⁰ Madise, Ü., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Raidla, J., Vinkel, P., *supra nota 22*, lk 388, p 44.

³¹ Alexy, R., *supra nota 27*, p 4.2.2.

³² Madise, Ü., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Raidla, J., Vinkel, P., *supra nota 22*, lk 389, p 46.

³³ RKPJKo 3-4-1-2-05, p 63.

³⁴ RKPJKo 3-4-1-7-03, p 18.

kuna see võib riivata kohutuse kandja põhiõigusi, ehk seadusandja peab arvestama, et täisealise abivajava perekonnaliikme eest hoolitsemine ei riivaks kohustuse täitja põhiõigusi.³⁵

Vastukaaluks Riigikohtule on ka õiguskantsler andnud omapoolse hinnangu põhiseaduse § 27 lg 5 hoolitsuskohustuse tõlgendamiseks. Ta on öelnud, et lõike 5 alusel tähendab mõiste „perekond“ vastastikuseid hooldussuhteid täiskasvanuks saanud laste ja vanemate vahel ning mõiste „hoolitsus“ all on mõeldud lisaks rahalisele ülalpidamisele ka hooldust ning abi igapäevaelus. Antud paragrahvi saab tõlgendada kahte moodi, kas isiku õigusena saada perekonnaliikmelt abi või isiku õigusena anda oma abivajavale perekonnaliikmele hoolitsust.³⁶ Autor leiab, et õiguskantsleri interpreteerimine on igati õiguspärane ning antud sätte tõlgendamisel võiks lähtuda kahtepidi mõistmisest ehk võimalusest saada abi ning võimalusest pakkuda abivajavale isikule hoolitsust.

Lisaks põhiseaduse §-le 27, mis sätestab perekonnaliikmete vahelise ülalpidamiskohustuse põhimõtte, võib § 28 alusel nõuda abivajav isik pereliikme puudumisel vastavalt abivajadusele ülalpidamist ka riigilt. Põhiseaduse § 28 lg 2 sätestab, et Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.³⁷ Antud paragrahvist tulenev nõudeõigus riigi vastu langeb ära kas osaliselt või täielikult, kui puudust kannataval isikul on olemas pereliikmed, kes suudavad tema eest hoolitseda.³⁸

Ajendatud eelpool välja toodud asjaoludest saab öelda, et ülalpidamisõiguse olemus ja põhimõtte tulenevad põhiseaduses olevast sättest, mida on edasi arendatud ja mugandatud perekonnaõigusele, kus lahutatud abikaasa ülalpidamist reguleerivad perekonnaseaduse §-d 72–79.³⁹ Tulenevalt eeltoodust on autor seisukohal, et Eestis kehtiv põhiseadusejärgne ülalpidamine on väga kitsastes raamides tõlgendatud kohustus, kuna puudub kindel sõnade määratlus ja tähendus. Puudub kindel arusaam, kes kuuluvad perekonda, ehk kellel lasuvad üksteise suhtes

³⁵ Madise, Ü., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Raidla, J., Vinkel, P., *supra nota* 22, lk 389, p 46.

³⁶ RKHKo 3-3-1-44-11, p 62.

³⁷ *Supra nota* 4, § 28.

³⁸ RKPJKo 3-4-1-67-13, p 32.

³⁹ *Supra nota* 2.

erinevad ülalpidamisega kaasnevad kohustused, mida tähendab ja hõlmab endas sõna hoolitsus, ning kes kuuluvad abivajajate ringi, ehk kellele peab pakkuma hoolitsust ja abi.

Lisaks sellele, pole võimalik tõlgendada, mil määral peaks pakkuma abivajajale hoolitsust ning kuidas ja mille alusel on abivajadus liigitatud. Seetõttu leiab autor, et põhiseaduse § 27 tuleks muuta seadusandja poolt arusaadavamaks, kuna igal aastal lahutatakse suur hulk abielusid ning selle tulemusena tekib sama arv potentsiaalseid ülalpidamisõigust saavaid isikuid, kes võivad ülalpidamise saamiseks pöörduda kohtu poole, kus kohtunikud tõlgendavad täpselt sama sätet erinevalt, kuna neil puudub ühtne arusaam ja varasem tava selle paragrahvi tõlgendamiseks.

1.3. Ülalpidamiskohustuse põhimõtted

Perekonnaõigus on üks nendest valdkondadest, mis tänu sotsiaalmajanduslikele teguritele on pidevas muutumises üle terve Euroopa. Kõikides Euroopa õigussüsteemides eksisteerib põhimõte, et ülalpidamiskohustus mõistetakse välja selleks, et rahuldada teise inimese igapäevaseid vajadusi, mis sõltuvad elatise saaja vajadustest ja kohustatud isiku maksevõimest. Ülalpidamiskohustust loetakse perekonnaõiguse üheks osaks, mida üldjuhul reguleeritakse riigisisestes tsiviilkoodeksites, mis on näiteks Austrias, Belgias, Prantsusmaal, Saksamaal ja Madalmaades. Samas reguleeritakse sotsialistlikes riikides ülalpidamiskohustust hoopis perekonnaseadustega, mis on näiteks Tšehhis, Eestis ja Poolas. Lisaks tsiviilkoodeksitele ja perekonnaseadustele võivad ülalpidamist reguleerida ka põhikirjad, mis eksisteerivad näiteks Inglismaal ja Iirimaa.⁴⁰

Euroopa õigussüsteemid järgivad peamiselt tsiviilõiguslikku lähenemist, kus abielulahutuse järgselt võeti arvesse eelkõige abikaasade töövõimet, vanust, tervist, laste hooldamist, kohustuste jagamist abielu ajal, abielu kestust, elatustaset abielu ajal, uusi abielusid või pikaajalisi suhteid. Küsimus polnud ainult selles, millist tegurit nendest arvesse võtta või millised olid üksiku elemendi tingimused, vaid kindlaks pidi tegema, mis olid elatise säilitamise alused ja eesmärgid. Seetõttu saab öelda, et hooldusõigus ehk ülalpidamiskohustus erines kõikides Euroopa riikides ning puudusid ühtsed abielulahutamise ja ülalpidamise väljamõistmise põhimõtted, mille tõttu

⁴⁰ Martiny, D. (2012). Current Developments in the National Laws of Maintenance: A Comparative Analysis. - *European Journal of Law Reform*, Vol. 14, No. 1, lk 65.

loodi Euroopa Perekonnaõiguse Komisjon, kes töötas välja ühtse süsteemi jaoks vajaminevad soovituslikud printsiibid.⁴¹

Eraõigus on õigusvaldkond, mis toetub teatud üldistele aluspõhimõtetele, mida riigid kohandavad vastavalt oma riigi seadusandlusele ja eesmärkidele, olenevalt sellest, kas tegemist on kohustuslike või soovituslike põhimõtetega. Perekonnaõiguse ülalpidamiskohustuse regulatsioon lahutatud abikaasa ülalpidamise juures koosneb samamoodi erinevatest üldistest põhimõtetest, mida autor kasutab oma töös, tuginedes Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni välja töötatud printsiipidele. Euroopa Perekonnaõiguse Komisjon ehk lühendatult CEFL loodi 1. septembril 2001. aastal ning ta koosneb kahekümne kuuest oma ala eksperdist, kes tegelevad iga päev nii perekonnaõiguse kui ka võrdleva õigusega.⁴²

Nimetatud eksperdid on pärit nii Euroopa Liidu liikmesriikidest kui ka Euroopa Liidu liikmesriikide hulka mittekuuluvatest Euroopa riikidest. Komisjonis on kaks peamist rühma ning nendeks on korralduskomitee ja ekspertrühm. Korralduskomitee peamine ülesanne on luua ekspertrühm igale tegevusalale ning valmistada ette ja koordineerida ekspertrühma ja komisjoni tööd. Komisjoni esmaseks tegevusalaks ja küsimuseks oli lahutusõigus ja sellega kaasnevad tagajärjed, kaasa arvatud lahutatud abikaasa ülalpidamine. Teiseks küsimuseks oli vanema võimuga seonduvad tagajärjed ning kolmandaks küsimuseks valiti abikaasade vahelised varasuhted.⁴³

Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni peamiseks eesmärgiks oli olla teerajaja, et saavutada ühtsem Euroopa perekonnaõigus ning seda kogu Euroopas nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt. Selle jaoks tegid nad esiteks uuringu, kus võrdlesid omavahel perekonnaõiguse ühtlustamise hetkelist olukorda kõikides Euroopa riikides. Teiseks otsisid nad probleemidele erinevaid õiguslikke lahendusi ning kolmandaks uurisid nad uute potentsiaalsete Euroopa Liidu liikmesriikide tulevast rolli perekonnaõiguse ühtlustamise protsessi jaoks.⁴⁴ Seetõttu on autor seisukohal, et Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni loomine oli väga oluline samm kogu Euroopa jaoks, kuna tänu sellele on meil olemas ühtne süsteem ja alus, mis tegeleb oluliste punktidega perekonnaõiguses. Saab

⁴¹ *Ibid.*, lk 67, 76, 77.

⁴² *History*. Commission on European Family Law. Kättesaadav: <http://ceflonline.net/history/>, 23. veebruar 2019.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

öelda, et mitmed Euroopa riigid on võtnud selle süsteemi eeskujuks ja mugandanud antud põhiprintsiibid enda riigi seaduste ja tavadega.

Euroopa Perekonnaõiguse Komisjon töötas välja ka printsiibid, mis on antud magistritöö seisukohalt väga olulised, ehk mis ühtlustaksid lahutamise ja lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustust. Nendeks põhiprintsiipideks on 2:1 kuni 2:10. Printsiip 2:1 sätestab, et endiste abikaasade ülalpidamise suhtes tuleks kohaldada täpselt samu eeskirju, olenemata nende abielulahutuse liigist.⁴⁵ Seetõttu saab öelda, et Eestis kehtiv seadus on kookõlas printsiibiga 2:1, kuna kehtivas perekonnaseaduses ei olene ülalpidamine ja selle ulatus lahutamise põhjustest ega ka sellest, kas lahutus toimus kokkuleppe alusel või kohtu kaudu.⁴⁶ Printsiibi 2:2 alusel võiks iga abikaasa peale lahutust pakkuda enda tuge.⁴⁷ Autor leiab, et antud printsiip on hea, kuid praktikas leiab vähe kasutust, kuna üldjuhul inimesed ei soovi vabatahtlikult enda lahutatud kaasale tuge või abi pakkuda, kuna leiavad, et nende koos veedetud aeg on läbi ja kohustus ülalpidamiseks puudub.

Eestis kehtiv õigus lähtub suuresti ülalpidamist vajava isiku abivajadusest ning kohustatud isiku varalisest võimalusest ülalpidamist pakkuda, ehk regulatsioon lähtub selle puhul kohustatud poole objektiivsest varalisest seisundist, mitte subjektiivsest võimest ülalpidamist pakkuda, ning see vastab rohkem Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni välja töötatud printsiipidele.⁴⁸ Seetõttu saab öelda, et Eestis olev ülalpidamise põhimõte on suuresti kookõlas printsiibiga 2:3, mille alusel peab ülalpidamine sõltuma õigustatud isiku vajaduste rahuldamiseks vähestest vahenditest ning kohustatud isiku võimalusest seda pakkuda.⁴⁹

Printsiip 2:4 sätestab, et ülalpidamise kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta järgmisi tegureid: abikaasa töövõime, vanus ja tervis, laste ülalpidamine, abielu ajal jagatud kohustused, abielu kestus, elatustase abielu ajal ning ükskõik milline uus abielu või pikaajaline suhe.⁵⁰ Autor on seisukohal, et loetletud kriteeriumid on väga olulised ülalpidamise kindlaksmääramisel, kuna need annavad võimaluse läbi mõelda kõik olulised punktid ning aitavad aru saada, kas abivajajal on reaalselt ülalpidamist vaja ning kas kohustatud isikul ei teki raskusi ülalpidamise andmisega. Autor

⁴⁵ *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Commission on European Family Law. Kättesaadav: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>, 23. veebruar 2019.

⁴⁶ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 333.

⁴⁷ Commission on European Family Law, *supra nota 45*.

⁴⁸ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 334.

⁴⁹ Commission on European Family Law, *supra nota 45*.

⁵⁰ *Ibid.*

leiab, et kõik riigid peaksid antud kriteeriume järgima ning nende alusel analüüsima, kas õigustatud isikul on õigus ülalpidamisele või mitte.

Printsiip 2:5 sätestab, et ülalpidamine peab toimuma regulaarselt, ehk elatis tuleb maksta kindlaks määratud tähtaegadel. Kui üks pooltest teeb kohtule avalduse, et ülalpidamine toimuks ühekordse maksena, siis kohus võib selle ühekordse summana ka välja mõista, arvestades seejuures mõlema poole asjaolusid.⁵¹ Autor usub, et elatise maksmise korra sätestamine aluspõhimõttes on väga oluline ning annab riikidele eeskuju, kuidas võiks ülalpidamise maksmist enda riigis käsitleda. Autor nõustub põhimõttega, et elatist võiks maksta ülalpeetavale iga kuu ja kindlaks määratud tähtpäevadel nii-öelda maksegraafiku alusel, kuna muidu võib tekkida olukord, kus kohustatud isik hiilib maksmisest kõrvale. Samuti kui kohustatud poole varaline seisund võimaldab ja õigustatud isik seda soovib, siis võib kohus poolte kokkuleppel ülalpidamise välja mõista ka ühekordse summana. Ühekordse summa maksmisega ei tohiks kohustatud poolele liiga teha, ehk see ei tohi tekitada isikule olukorda, kus tema majanduslik olukord seetõttu halveneks.

Lisaks eelpool välja toodud ülalpidamise välja mõistmise ja kindlaksmääramise põhimõtetele saab põhiprintsiipides välja tuua ka ülalpidamiskohustuse lõppemise alused. Printsiip 2:9 sätestab, et ülalpidamiskohustus lõpeb, kui õigustatud isik sõlmib uue abielu, on püsisuhtes või kui kumbki, kas õigustatud või kohustatud isik sureb. Lisaks on kirjas, et isegi kui üks, nimetatud abielu või kooselu puruneb, siis esimese abikaasa ülalpidamiskohustus ei taastu.⁵² Eesti perekonnaseadus on antud aluspõhimõttega väga sarnane, kuna Eesti seaduse järgi lõpeb ülalpidamiskohustus siis, kui ülalpidamiseks mõeldud alused kas ära langevad, õigustatud pool ehk ülalpidamist saav isik uuesti abiellub või üks pooltest, kas kohustatud või õigustatud isik, sureb.⁵³

Lisaks nii-öelda tavapärasele ülalpidamiskohustusele, võivad isikud sõlmida printsiibi 2:10 alusel ka ülalpidamislepingu. Printsiip 2:10 sätestab, et abikaasadel peaks olema õigus sõlmida ülalpidamisleping peale lahutust, ning see võib sisaldada teemasid, nagu kohustuse ulatus, täitmine, kestus, lõpetamine ning nõudest loobumine. Leping peaks olema sõlmitud kirjalikus vormis ja lepingu sisu ning kehtivuse peaks läbi vaatama selle jaoks pädev asutus.⁵⁴ Eestis reguleerib ülalpidamislepingu ülalpidamiskohustuse välja mõistmist nii perekonnaseadus kui ka

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*

⁵³ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 335.

⁵⁴ *Ibid.*

võlaõigusseadus, kuid viimase alusel on ülalpidamislepingu kontekst natuke teise tähendusega kui perekonnaõiguses koostatav leping.

Autor leiab, et ülalpidamiskohustuse väljamõistmiseks mõeldud põhimõtted sarnanevad suurel määral Eestis kehtivate perekonnaseaduse sätetega. Sealjuures leiab autor, et on ka üks suurem erinevus, mida Eestis kehtiv perekonnaseadus ei reguleeri. Nimelt tuleneb komisjoni välja töötatud printsiipidest, et ülalpidamiskohustus langeb ära ka siis, kui õigustatud isik on pikemat aega püsisuhtes, ehk kui isikud pole seaduslikult abielus. Eesti perekonnaseadus reguleerib ainult abielus ja lahutatud isikute ülalpidamiskohustust, kuid kahjuks ei reguleeri ülalpidamist nendel isikutel, kes on püsisuhtes, ehk kelle suhe koosneb ainult kahe inimese enda tahteavaldusest. Autor usub, et antud ülalpidamise vorm tuleks samamoodi perekonnaseadusesse sisse viia, kuna kui isik on püsivas suhtes, siis selle kooselu tagajärjel võib ühel poolel tekkida ülalpidamise vajadus või kohustatud isik ei pea enam õigustatud isikule ülalpidamist maksma, kuna kehtiv kooselu kaotab õigustatud isiku abivajaduse ära.

Kuna perekonnaseadus kahe inimese kooselu ei reguleeri, siis võeti 1. jaanuaril 2016. aastal vastu Eesti kooseluseadus, mis annab inimestele võimaluse sõlmida registreeritud kooselu. Selle seaduse mõte seisneb selles, et see reguleerib kahe täiskasvanud inimese kooselu ja ülalpidamist, kuid siiski ainult nende kooselu, kes on kooselulepingu sõlminud kooseluseaduse § 3 alusel notari juures.⁵⁵ See leping annab inimestele mingisuguse kindlustunde, et seaduse alusel on nad mingil määral kaitstud, kuna nad mõlemad peavad vastastikku üksteist toetama ja ülal pidama. Samas kehtib see seadus ainult nendele inimestele, kes on ametlikult kooselus, ehk need Eesti inimesed, kes pole ametlikult abielus ega sõlminud kooselulepingut, on kindlasti haavatavamas positsioonis, kuna neil puudub igasugune õigus nõuda ülalpidamist nii koosolemise ajal kui ka pärast seda. Seetõttu usub autor, et kooseluseaduse vastu võtmine oli üks väike samm edasi, kuid palju suurem ja olulisem muudatus oleks see, kui perekonnaseadusesse lisatakse vastav säte, mis reguleeriks ja kaitseks püsivas kooselus olevaid inimesi.

⁵⁵ Kooseluseadus. RT I, 16.10.2014, 1.

2. LAHUTATUD ABIKAASA ÜLALPIDAMISKOHUSTUS

2.1. Ülalpidamiskohustuse tekkimine

Eesti perekonnaseadus võeti esmakordselt vastu 1995. aastal ning ta sidus omavahel ülalpidamiskohustusega kolm põlvkonda ehk lapsed, vanemad ja vanavanemad. Lisaks laienes see veel alaealistele ja täisealistele õppivatele lastele, samamoodi ka abivajavatele alanejatele või ülenejatele sugulastele. Ajaga on muutunud see, et praegu kehtiv perekonnaseadus ei sätesta enam õe ja venna vastastikust ülalpidamiskohustust, mida varasem seadus reguleeris.⁵⁶ Lisaks põlvkondade ülalpidamiskohustusele, reguleerib perekonnaseadus ka lahutatud abikaasa ülalpidamist, mida samuti on läbi aastate muudetud ja mugavdatud vajaduse järgi.⁵⁷

Suuremaks erinevuseks varasema seaduse ja praegu kehtiva seaduse vahel on see, et hetkel lähtutakse ülalpidamise kindlaksmääramisel õigustatud isiku tavapärasest vajadusest ning elustiilist, millega inimene on harjunud. Samas võib kohus sellest põhimõttest kõrvale kalduda, kui ta leiab, et ülalpidamise väljamõistmine pole proportsioonis abielu pikkusega, ehk kui abielu kestis liiga lühikest aega. Samuti ei eeldata enam, et inimene peab ülalpidamise saamiseks olema pensioniealine või raske tervisekahjustusega. Lisaks loobuti ka töövõimetuse kriteeriumist, mida asendab nüüd inimese reaalne abivajadus.⁵⁸

Eestis tekib lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus, kui abielu lahutatakse kas kohtus kohtuotsuse jõustumisega, perekonnaseisuasutuses lahutusakti koostamisega või notari juures kokkuleppe sõlmimisega⁵⁹, kuid saab öelda, et Eestis peetakse lahutatud abikaasa ülalpidamist pigem

⁵⁶ Madise, Ü., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Raidla, J., Vinkel, P., *supra nota* 22, lk 389, p 47.

⁵⁷ *Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri*. (2006). Kättesaadav:

http://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE%5B1%5D.pdf, 15. veebruar 2019.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Saan, S., *supra nota* 1, lk 488-498.

ebatavaliseks kui tavapäraseks kohustuseks.⁶⁰ Ülalpidamise tekkimiseks on vajalik ühe poole abivajadus ja teise poole võimalus ülalpidamist pakkuda. Abivajadus ei teki alati peale abielu lahutamist, vaid see võib eksisteerida nii abielu kui ka abielu lahutamise protsessi ajal. Abivajaduse all saab mõista seda, kui inimesel puuduvad eluks vajalikud vahendid oma igapäevase elu elamiseks, ning neid rahalisi vahendeid ei tule piisavalt ei töötasust, pensionist ega ka muudest tuludest.⁶¹

Lisaks õigustatud isiku abivajadusele on oluline aspekt ka teise poole varaline seisund ja kas teine pool on võimeline abivajava lahutatud abikaasa vajadusi rahuldama. Selle kindlaks tegemiseks kasutatakse kohtus võrdlevat meetodit, ehk omavahel võrreldakse kohustatud abikaasa sissetulekuid ja vajalikke kulutusi. Tasub märkida, et sealjuures arvestatakse isiku vara kui tervikut, mis tähendab, et koos sissetulekutega arvestatakse ka inimesele kuuluvat vara koos muude kohustustega. Lisaks sissetulekutele arvestatakse sinna hulka veel ka ülalpidamiskohustused teiste isikute suhtes, kas siis abikaasa, elukaaslase või lapse osas.⁶²

Autor nõustub, et perekonnaseadusesse sisse viidud muudatused on teinud ülalpidamise väljamõistmise palju lihtsamaks, kuna hinnatakse reaalselt abivajadust, ning enam ei eeldata, et inimene peab olema pensioniealine või raske tervisekahjustusega. Samuti annab see uuendus võimaluse ka nendele inimestele, kes on küll tööealised, aga mingitel muudel põhjustel pole võimelised endale elatist hankima, et igapäevaselt ära elada. Oluline on ka see, et aja jooksul on muutunud ülalpidamise väljamõistmise kord ning praegusel ajal arvestatakse ka sellega, et kohustatud isikul oleks reaalne võimalus ülalpidamist teostada, seejuures arvestades tema vara, kohustusi ja teisi ülalpeetavaid.

Samas paljudes teistes riikides, kus naisterahvad teenivad väiksemat palka kui mehed või kus naisterahvad on kodused, kasvatades lapsi enamjaolt ise, loobudes niimoodi enda tööst ja karjäärist, paneb selline olukord naised kehvemale majanduslikule positsioonile. Nendes riikides nimetatakse selliseid abielusid majandussuheteks, kuna naisterahvad sõltuvad meeste finantsilisest olukorrast. Kui abielu nurjub ja hakatakse ülalpidamist välja mõistma, siis alati hakatakse uurima ka seda, miks abielu kahe isiku vahel lõppes ja kumb pool oli süüdi abielu lõppemises. Uurimise

⁶⁰ Kama, P., Kullerkupp, K. (2002). Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. – *Juridica*, Nr. 6, lk 366.

⁶¹ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 333.

⁶² *Ibid.*, lk 334.

põhjus seisneb selles, et seal lähtutakse põhimõttest, et meesterahvas peab naisele pärast lahutust elatusraha maksma. Mees peab maksma elatist mõlemal juhul, esiteks siis, kui naine pole abielulahustuses süüdi, ning teiseks ka siis, kui naine oli süüdi abielu lõppemises, kas siis abielurikkumise või muud moodi sõnakuulmatuse tõttu. Samas kui meespool oli süüdi abielu lahutamises, siis naisel on õigus nõuda suuremat ülalpidamist kuni naise uuesti abiellumiseni või surmani.⁶³

Samas näiteks Itaalias on hoopis teised traditsioonid kui mujal Euroopas, ning seal on abielu lahutamine lubatud ainult objektiivsetel põhjustel, kus kohus määrab lahutatud abikaasa ülalpidamise, arvestamata lahutuse põhjustanud asjaolusid. Ülalpidamine mõjutab mõlema abikaasa finantssuutlikust ning seetõttu vaatab kohus praegusel ajal nii isiklikku kui ka majanduslikku panust pereellu ning perevarade loomisesse.⁶⁴ Seevastu Tšehhi tsiviilkoodeksi alusel saab nõuda ülalpidamist siis, kui õigustatud isik pole suuteline ennast ise ülal pidama ning abivajadus on tekkinud kas abielu ajal või selle tulemusena. Ülalpidamiseks mõeldud elatis peab olema õiglane ning peab vastama kohustatud isiku varalistele võimalustele ja õigustatud isiku reaalsele vajadusele.⁶⁵

Samas Venemaa regulatsiooni alusel on inimesel õigus nõuda ülalpidamist, kui tal on raskusi enda hakkama saamisega nii lahutuse ajal kui ka peale lahutust. Hiinas seevastu saab ülalpidamist nõuda ainult siis, kui isik satub raskustesse lahutuse ajal, kuid mitte siis, kui raskused ilmnevad peale lahutust. Lisaks kui tegemist on lühikese abieluga ning ühel pooltest on majanduslikke raskusi lahutuse perioodi ajal, siis võib kohus välja mõista lühiajalise elatise, mis on proportsioonis abielu pikkusega.⁶⁶

Austraalias on lahutatud abikaasa ülalpidamise regulatsioonis nii-öelda lünk, kuna üks suund on suunatud seadusandlikule ja kohtulikule hooldamisele ja teine suund on suunatud paaride üldisele käitumisele ja suhtumisele. Austraalias pole väga levinud lahutusjärgne ülalpidamine, ning

⁶³ Stark, B. (2005). *International Family Law: An Introduction*. Ashgate Publishing, lk 97.

⁶⁴ Pocar, V., Ronfani, P. (1978). Family Law in Italy: Legislative Innovations and Social Change. - *Law & Society Review*, Vol. 12, No. 4, lk 619-620.

⁶⁵ Boele-Woelki, K., Dethloff, N., Gephart, W. (2014). *Family Law and Culture in Europe: Developments, Challenges and Opportunities*. Intersentia, lk 112-113.

⁶⁶ Chen, W., Ran, Q. (2005). A study of the System of Spousal Maintenance on Divorce: A Comparison between China and Russia. - *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 19, No. 3, lk 316.

seetõttu mõistetakse lahutatud abikaasa ülalpidamine välja väga harvadel juhtudel. Uuringud on näidanud, et igakuine ülalpidamine on pigem ebatavaline nähtus, kuna üldjuhul saavad mõlemad pooled peale lahutust võrdse osa varandusest, sest vara jagatakse pooleks ning nad saavad ise enda eluga hakkama. Kui aga ülalpidamist makstakse, siis see võib toimuda nii ühekordse summana, perioodiliste maksetena, kinnisvara omandamisega või lausa kõigi nende ühise kombinatsioonina.⁶⁷

Rootsist tuleb aga arvamus, et pärast abielu lahutamist peaks iga abikaasa ise vastutama enda ülalpidamise eest, kuna mees ja naine on suhtes võrdsed, ning kumbki peab vastutama ise enda materiaalse heaolu eest. Rootsisis on lahutatud abikaasa ülalpidamine väga harv nähtus, kuid kui ülalpidamine välja mõistetakse, siis on eesmärgiks tavaliselt nõrgema poole kaitse, ehk üldjuhul saavad ülalpidamist naisterahvad, kes loobusid enda tööst ja karjäärist, et kodus lapsi kasvatada, et mehed saaksid leiva lauale tuua. Ülalpidamise väljamõistmisel arvestatakse ka seda, et mehel oleks võimalik elatusraha ka maksta, ehk mehe majanduslik olukord ei tohi seetõttu halveneda.⁶⁸

Leitakse, et lahutatud abikaasal on õigus nõuda ülalpidamist, aga ta peab korralikult ära põhjendama, miks tal seda vaja on. Üldjuhul makstakse Rootsisis ülalpidamist üleminekuperioodil, kuna on leitud, et see on kõige keerulisem periood peale lahutust. Kui isikul on peale üleminekuperioodi veel toetust vaja, siis on vaja eraldi tõendeid, et abivajav isik ei suuda ise endale piisavalt rahalisi vahendeid hankida, et ära elatuda.⁶⁹ Riik eeldas, et abikaasade ülalpidamist piirav seisukoht soodustas iseseisvust peale abielulahutust. Rootsi riigil oli võimalik sellist süsteemi rakendada ning teha kitsendavaid eeskirju, kuna Rootsi puhul oli tegemist heaoluühiskonnaga, kus erilist tähelepanu pöörati vanemate kodumajapidamistele, riiklikult toetatud koolide süsteemile ja mitmesugustele muudele rahalistele toetustele. Ilma nende riiklike süsteemideta peaksid lahutatud naised veel rohkem ülalpidamist küsima enda lahutatud abikaasadelt.⁷⁰

Autor leiab, et võrreldes erinevate riikide ülalpidamiskohustuse regulatsioonidega, saab öelda, et paljudel on samad aluspõhimõtted mis Eesti regulatsioonidel. Samaks aluspõhimõtteks saab

⁶⁷ Fehlberg, B. (2004). Spousal Maintenance in Australia. - *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 18, No. 1, lk 1, 22.

⁶⁸ Sörgjerd, C. (2012). *Reconstructing Marriage: The Legal Status of Relationships in a Changing Society*. Intersentia, lk 111.

⁶⁹ Martiny, D., *supra nota* 40, lk 78.

⁷⁰ Scherpe, J. M. (2016). *European Family Law. Volume III: Family Law in a European Perspective*. Edward Elgar Publishing, lk 8, 13-14.

lugeda seda, et enamik riikides makstakse ülalpidamist, arvestades sealjuures õigustatud isiku abivajadust ning kohustatud isiku võimalusi elatusraha maksta. See on oluline põhimõte, kuna kui ei arvestaks kohustatud isiku võimalusi, siis võib juhtuda olukord, kus inimesel ei jää elamiseks ega arвете maksmiseks piisavalt finantsi, kuna ülalpidamine ületab tema rahalised võimed. Samamoodi on oluline see, et arvestataks õigustatud isiku abivajadust, ehk inimesele jääks alles elamisväärne elu, mida ta muidu endale lubada ei saaks.

Samas sätestab Eesti perekonnaseaduse § 72, et kui lahutatud abikaasa ei suuda pärast lahutust ühise lapse hooldamise tõttu ise enda ülalpidamise eest hoolitseda, võib ta teiselt abikaasalt nõuda endale ülalpidamist kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Perekonnaseaduse § 73 lg 1 sätestab, et kui lahutatud abikaasa ei suuda kas oma vanuse või oma tervise seisundi tõttu pärast lahutust ise enda ülalpidamise eest hoolitseda, ning vanusest või tervise seisundist tingitud abivajadus oli abielu lahutamise ajaks olemas, võib ta nõuda endale ülalpidamist teiselt lahutatud abikaasalt. Vanuse või tervise seisundi tõttu võib teiselt lahutatud abikaasalt ülalpidamist nõuda ka juhul, kui vanusest või tervise seisundist tingitud abivajadus oli olemas ajaks, millal lõppes õigus saada teiselt lahutatud abikaasalt ülalpidamist muul seaduses sätestatud alusel.⁷¹

Perekonnaseaduse § 73 lg 2 kohaselt antakse käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud ülalpidamist õigustatud isikule seni, kuni temalt ei või endale sissetuleku hankimist eeldada, ja niisuguses ulatuses, milles temalt ei või endale sissetuleku hankimist eeldada.⁷² Lugesdes perekonnaseaduse § 72 ja 73, saab öelda, et lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustuse juures puudub soost tulenev eriregulatsioon, mis tähendab, et pole õiguslikku vahet, kumma abikaasa suhtes ülalpidamist täidetakse.⁷³ Autor usub, et on äärmiselt oluline, et seadusega pole sätestatud, et ülalpidamist võib anda ainult kas naisele või mehele, ehk alles jääb nii-öelda sooneutraalsus, ning mõlemal on õigus ülalpidamisele, kui see on välja mõistetud.

Perekonnaseaduses sätestatud sõna „vanus“, on ülalpidamise saamise puhul väga oluline tegur, kuna vanus võib takistab inimesel leida endale töökohta, mis tagaks püsiva sissetuleku, ning seetõttu annab see ka põhjuse nõuda ülalpidamist peale lahutust. Oluline on siinjuures välja tuua

⁷¹ *Supra nota 2*, § 72, § 73.

⁷² *Ibid.*, § 73.

⁷³ Turkin, V. (2007). *Perekonnaseadus: kommentaarid ja selgitused*. Agitaator, lk 39.

see, et vanusest tingitud püsiva sissetuleku mitte saamine pidi olema olema juba abielu ajal.⁷⁴Riigikohus on öelnud, et inimene peab ise ennast üleval pidama peale lahutust, ning muretsema selle jaoks kas vajaliku igakuise stabiilse sissetuleku, või tagama endale selle muu varaga, mis tal on. Õigus nõuda elatist, tekib alles siis, kui isikul puuduvad sissetulekud või varad, ning ei saa eeldada, et ta enda vanuse või tervise tõttu suudaks neid endale ka leida.⁷⁵ Sellest kõigest tekib küsimus, kas isikul tekib ülalpidamisõigus ka siis, kui puuduvad võimalused sissetulekut hankida, või pigem siis, kui puuduvad muud varad, või hoopis sellisel juhul, kui mõlemad koos eksisteerivad.⁷⁶

Lahutatud abikaasa ülalpidamise väljamõistmisel arvestatakse eelkõige abielu ajal olnud elutingimusi, kus arvestatakse ka abikaasade varalist seisundit. Eeldatakse, et kohustusega peaks katma ainult tavapärased vajadused, ning see on kooskõlas üldise arusaamaga, et peale lahutust ei peaks abikaasadel enam samasuguseid kohutusi üksteise ees olema, nagu seda on abielu ajal. Kui tegemist on vanuselise ülalpidamisega teisele poolele, siis vahest tehakse selle arvelt järeleandmisi, mis ei tähenda, et ülalpeetav peaks elama minimaalsete vahenditega või saada minimaalset hooldust, kuid peaks saama elatist või hooldust, mis vastab ühiskonna mõistes tavapärastele normidele.⁷⁷

Vaadates ülalpidamiskohustuse tekkimise aluseid, on autor seisukohal, et tegemist on üldiste sätetega, kus puuduvad mitmed olulised ülalpidamiskohustuse tekkimiseks ja välja mõistmiseks olevad asjaolud, mis tänapäeva ühiskonnas on väga aktuaalsed. Eestis sünnib igal aastal märkimisväärne arv kas keskmise, raske või sügava puudega lapsi, mille tõttu peab tõenäoliselt üks vanematest loobuma enda töökohast, et hooldada puudega last kakskümmend neli tundi ööpäevas ja nii iga päev. Seetõttu saab öelda, et kui üks abielus olevatest vanematest loobub enda töökohast ja pühendab oma aja puudega lapse hooldamisele, siis tal puudub igakuine sissetulek enda vajaduste rahuldamiseks, mille tõttu ta muutub abivajajaks, kes sõltub igakuiselt rahaliselt enda abikaasast, ka peale lahutust.

⁷⁴ Arrak, L., Kivioja, A. (2017). Kes kannab eakale vajalike sotsiaalteenuste kulud? Kohaliku omavalitsuse ja perekonna kohustused eakale vajalike sotsiaalteenuste rahastamisel. – *Juridica*, Nr. 5, lk 286.

⁷⁵ RKTko 3-2-1-16-04, p 15.

⁷⁶ Arrak, L., Kivioja, A., *supra nota* 74, lk 288.

⁷⁷ *Ibid.*, lk 287.

Abikaasa või lahutatud kaasa abivajadus selgub sellest, et abivajavale poolele ei laeku igakuiselt kindlat töötasu, mille najal saaks inimene endale eluks vajalikke ja hädapäraseid asju muretseda. Lisaks pole tänu sellele võimalik tasuda eluaseme eest ega muude arvete eest, mis tagaksid tavapärase elukvaliteedi nii endale kui ka puudega lapsele. Hetkel puuduvad perekonnaseaduses sätted, mis kaitseksid puudega last kasvatavat vanemat, ning seetõttu leiab autor, et puudega last kasvatav vanem on nõrgem ja haavatavam pool, keda ei kaitse ega aita ükski perekonnaseaduse säte.

Peale selle on autori arvates murekohaks asjaolu, et seadusega pole reguleeritud, millal on õigustatud ülalpidamist saama lasterikaste perekondade vanemad, kes loobuvad laste kasvatamise nimel enda tööst ja igakuisest stabiilsest sissetulekust. Kindlasti on oluline toonitada, et selline teguviis nõuab ühelt poolelt suurt julgust ja tahet, ning sellega panustatakse riigi iive tõstmisele ja heaolule, kuid teiselt poolt jätab see perekonna väga raskesse majanduslikku olukorda, kus inimesed kannatavad puuduse käes. Seetõttu usub autor, et seadusega tuleks reguleerida, millal lasub eraldi elaval abikaasal kohustus osutada ülalpidamist teisele poolele, kes kasvatab kodus rohkem kui paari järeltulijat või puudega last, ning on selle nimel loobunud enda tööst ja stabiilsest sissetulekust.

Eestis on väga palju trööstituid olukordi, kus vanem, kes on loobunud enda tööst laste kasvatamise eesmärgil, majandab sellepärast väikeste summadega, mis igakuiselt tulevad tema arvele sotsiaaltoetuste näol, kuid ei taga ei temale ega lastele elamisväärset elukvaliteeti. Seepärast usub autor, et nende inimeste ja laste elukvaliteedi tõstmiseks tuleb teha perekonnaseaduses muudatus ning sisse viia sätted, mis võimaldaksid kas abikaasal, kohalikul omavalitsusel või riigil pakkuda seda ülalpidamist, mida on sellele perele vaja.

2.2. Ülalpidamiskohustuse täitmine ja selle viisid

Seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmiseks peavad eeldused olema täidetud ning selle jaoks peab arvestama abikaasade varalist seisundit, ning kas ülalpidamine on piisavalt õigustatud. Kui seadusest tulenevad eeldused puuduvad, siis on kohustuse täitmine üksnes lahutatud abikaasast, ehk kas ta soovib vabatahtlikult abikaasat rahaliselt toetada peale abielu lõppemist või mitte. See tähendab, et abikaasad võivad omavahel ülalpidamiskohustuses kokku leppida,

sõlmides näiteks ülalpidamislepingu, ning neil on õigus sõlmida omavahel antud leping kas enne abielu sõlmimist, abielu kestel või peale abielu lahutamist.⁷⁸

Ülalpidamiskohustuse tekkimisel lasub lahutatud abikaasal kohustus ülalpidaja suhtes antud kohustust ka täita, aga kui kohustatud isik seda ei tee, siis on ülalpidajal õigus pöörduda kohtusse, ning siis toimub kohustuse täitmine juba kohtu kaudu. Samas kui abikaasad lepivad omavahel ülalpidamises kokku või sõlmivad hoopis ülalpidamislepingu, siis tuleb antud kohustus täita mitte perekonnaõigusliku vaidlusena, vaid hoopis võlaõigusliku vaidlusena. Kahjuks on olukordi, kus poolte vahel kompromiss puudub ning kohustuse alus tuleneb ainult perekonnaseadusest, ning see muudab asja lahendamise tunduvalt keerulisemaks. Sellisel juhul jääb elatise väljamõistmine või elatise välja mõistmata jätmise kohtu otsustada, kus elatusraha väljamõistmisel määrab kohus vajaduse järgi elatise suuruse. Õigustatud isiku ülalpidamine on seadusega kaitstav ning samas ka kestev õigus, mis tähendab seda, et isikutel on õigus esitada nõue igal ajahetkel, kui ülalpidamiseks mõeldud kõik eeldused on täidetud. Samas tuleb nõude esitamisel arvestada alati ka ajalise piiranguga, mis tuleneb konkreetset seadusest.⁷⁹

Perekonnaseaduse alusel loetakse ülalpidamiskohustuse mittetäitmiseks seda, kui kohustatud isik ei maksa elatist või teeb seda kas liiga väikeste maksete kaupa või ebaregulaarselt. Sellisel juhul on inimesel õigus pöörduda kohtusse ning kohus mõistab välja elatise, mille täitmise algust hakatakse lugema alates hagi esitamise päevast. Isikul, kes soovib ülalpidamist, lasub kohustus esitada kohtule avaldus kohe ehk alates hetkest, kui tekkis ülalpidamiskohustuse rikkumine, mis tähendab, et ülalpidamist saav isik ei tohi avalduse esitamist põhjendamatult edasi lükata. Samas puudub õigustatud isikul nii tõendamiskohustus kui ka kohustus põhjendada, ehk ta ei pea põhjendama, miks ta pöördus alles nüüd kohtu poole.⁸⁰ Autor nõustub, et ülalpidamiskohustuse täitmiseks peavad olema kõik eeldused täidetud, ning kui ülalpidamiskohustus tekib, siis lasub ülalpidajal nõue see kohustus ka täita. Autor nõustub ka sellega, et kui inimesed ei suuda omavahel elatusrahas kokku leppida, siis tuleb ülalpidamise väljamõistmiseks pöörduda kohtusse ning teha seda võimalikult kiiresti.

⁷⁸ Saan, S., *supra nota 1*, lk 489.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.*, lk 490.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 378 lg 3 p 4 sätestab, et abieluasjas, ülalpidamisasjas ja muus perekonnasjas võib kohus menetluse ajaks reguleerida seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmist, muu hulgas kohustada kostjat menetluse ajal elatist maksma või selleks tagatist andma.⁸¹ Selle paragrahviiga peab kohus arvestama, et see koormaks kohustatud isikut ainult nii palju, kui see on põhjendatud õigustatud isiku huvidest lähtuvalt, ning selle paragrahvi eesmärk on tagada õigustatud isikule ülalpidamine selleks ajaks, kui menetlus käib, kuna vahest võivad menetlused kesta väga pikka aega. Selle sätte puhul on oluline veel see, et tegemist saab olla vaid seadusest tuleneva ülalpidamiskohustusega, ning kui menetluse ajal täidab kohustatud isik juba oma kohustust kohtu nõudel, siis see läheb samamoodi kohustuse täitmise alla, ning seda ei saa hiljem järgi nõuda. Kui aga isikud on omavahel sõlminud ülalpidamislepingu, siis antud sätet kohalda ei saa.⁸²

Kui inimene pöördub kohtusse ülalpidamiskohustuse väljamõistmiseks, siis ta peab arvestama tõsiasjaga, et mõlemad pooled peavad esitama tõendeid, mis vastavad tegelikkusele, ehk nad peavad esitama kõik tõendid enda sissetulekute ja varade kohta, kuigi perekonnaseaduses antud nõue puudub. Tihti on probleemkohaks see, et kohtul puuduvad tõendid ning tekib kahtlus varade või sissetulekute varjamise kohta, mille tulemusena võib kohus tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel teha järelepärimisi vastavatesse asutustesse.⁸³ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 230 lg 4 sätestab, et ülalpidamisasjas võib kohus kohustada poolt esitama andmeid ja dokumente oma sissetuleku ja varalise seisundi kohta, hoiatades teda, et võimalik on teha ka järelepärimine. Kohus saab teha järelepärimise tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 230 lg 5 alusel tööandjale, sotsiaalkindlustusametile, kindlustusseltsidele, Maksu- ja Tolliametile ning krediitiasutustele.⁸⁴

Autor leiab, et perekonnaseadus peaks sisaldama sätteid, mis kohustaks õigustatud poolt koguma piisavalt tõendeid ülalpidamise väljamõistmiseks, sissetulekute ja varade kohta, ning kohustatud poolel lasuks kohustus koguda kokku tõendid enda sissetulekute ja varade kohta. Sellisel juhul ei tekiks olukorda, kus kohus on sunnitud kasutusele võtma tsiviilkohtumenetluse seadustiku reguleerivaid sätteid, et hakata eraldi nõudma tõendeid, mis tähendavad kohtule ja asjaosalistele nii suuremat ajakulu kui ka rahalist kulu. Kui seadus sätestaks, et pooled peavad esitama vastavaid tõendeid, siis toimuks menetlus suure tõenäosusega kiiremini, mis tähendaks, et õigustatud pool

⁸¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 13.03.2019, 171, § 378.

⁸² Saan, S., *supra nota 1*, lk 490.

⁸³ *Ibid.*, lk 491.

⁸⁴ *Supra nota 81*, § 230.

saab enda õigustatud ülalpidamise kiiremalt kätte. Õigustatud ülalpidamine selles mõttes, et kui õigustatud pool ei pea koguma tõendeid, siis võib tekkida olukord, kus ta varjab ka enda sissetulekuid ja varasid ning nõuab ülalpidamist alusetult.

Perekonnaseaduse alusel on ülalpidamist võimalik täita nii igakuiste maksetena kui ka ühekordselt makstava summana. Ühekordselt makstava summa puhul annab see inimestele võimaluse lõpetada abielu lahutamise seonduvad asjad kiirelt ja mugavalt, ning see võib panna õigustatud inimese kiiremini uut tööd otsima, kui tema tervise seisund seda lubab. Ühekordselt makstava summa idee seisneks selles, et see lõpetaks kahe endise abikaasa vahelise suhtluse ära, mistõttu peetakse seda väga mugavaks ja lihtsaks viisiks, kuidas abikaasad saavad peale lahutust alustada uue eluga.⁸⁵

Ühekordselt makstava summa negatiivseks pooleks loetakse seda, et see ei taga õigustatud isiku pikaajalist toimetulekut, ning pigem mõjub see abielu lahutamise seonduvate kahjude kompenseerimisena, mis on vastuolus nii-öelda ülalpidamise aluspõhimõtetega. Kui ülalpidamine mõistetakse välja ühekordse summana, siis tuleks vaadata seda, et arvesse oleks võetud kõik asjassepuutuvad asjaolud ja et see ei koormaks liialt kohustatud isikut, ehk tegemist peaks olema õiglase summaga. Samuti tuleb jälgida seda, et õigustatud isik ei küsiks antud summat ainult sellepärast, et saada näiteks lihtsalt hüvitist kunagise ühise vara eest.⁸⁶

Ülalpidamiskohustuse ühekordne täitmine on kasutusel näiteks sellistes riikides nagu Soome ja Saksamaa. Seevastu Norras võib ülalpidamist maksta nii ühekordse summana kui ka igakuiste maksetena. Riikides, kus elatis mõistetakse välja ühekordse summana, ei ole vaja mõlema isiku nõusolekut, ning erineb ka see, kas sellise taotluse võivad kohtule esitada mõlemad pooled või ainult üks pooltest. Näiteks Austrias võib seda teha ainult õigustatud isik, Itaalias aga mõlemad.⁸⁷ Vastukaaluks teistele riikidele ning ka Eestile, puuduvad Tšehhis jällegi üldse üldised põhimõtted ülalpidamise täitmiseks.⁸⁸

Autor leiab, et see on väga oluline, kui riikides eksisteerivad mõlemad võimalused ülalpidamise teostamiseks, ehk nii ühekordselt makstav summa kui ka igakuised maksed, kuna need pakuvad õigustatud isikule pikemas perspektiivis kaitset. Autor on seisukohal, et isikutele peab jääma nii-

⁸⁵ Saan, S., *supra nota 1*, lk 493.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.*, lk 493-494.

⁸⁸ Boele-Woelki, K., Dethloff, N., Gephart, W., *supra nota 65*, lk 110.

öelda valikuvõimalus, ehk nad saavad otsustada, kas soovivad igakuist stabiilset elatusraha või pigem ühekordset suuremat elatist. Ühekordset elatise maksmise võimalust on hea kasutada siis, kui abikaasadel on näiteks palju kinnisvara ning selle müügist on võimalik anda kokkulepitud summa abivajavale abikaasale ülalpidamiseks. Autor usub, et need põhimõtted on väga olulised ning neid ei tohiks ära kaotada, pigem peaksid need iga riigi regulatsioonis alles jääma.

Kuna ülalpidamiskohustus täidetakse üldjuhul kas ühekordselt makstava summana või igakuiste maksetena, siis tihti toob see kaasa erinevaid probleeme. Üheks probleemkohaks loetakse seda, et peale kohtuotsuse jõustumist ei maksa kohustatud isikud õigustatud isikutele elatist, ehk nad ei täida kohtuotsusest tulenevat kohustust, ning see annab ülalpeetavale võimaluse pöörduda kohtutäituri poole, kes saab nõuda kohustuse täitmist. Teiseks probleemkohaks loetakse seda, et kohtulahenditel puuduvad elatise maksmise tähtpäevad, ehk segadust tekitab see, kas elatist peaks maksuma iga kuu eest ette, või peaks maksuma alles kuu möödumisel. Kolmandaks probleemkohaks on see, et kohustatud isik ei pruugi alati makseid teha õigustatud isiku pangakontole või puuduvad maksekorraldustel selgitused, mis võimaldaks seda ülalpidamiseks mõeldud summana käsitleda. Sellisel juhul loeb kohus, et ülalpidamiskohustus on täitmata, ning kohustatud isikul lasub kohustus tõendada vastupidist.⁸⁹

Autor leiab, et perekonnaseadus on ülalpidamiskohustuse täitmise osas lünklik ning selles osas tuleks seadust muuta. Seadusesse peaks lisama selle, et lahutatud abikaasadel on kohustus leppida kokku kindel kuupäev, mis on viimane kuupäev, millal kohustatud isiku ülekantud summa võib õigustatud isiku arvele üle tulla. See on oluline, kuna nii saab õigustatud isik mingisuguse kindluse, et hiljemalt selleks kuupäevaks peab ülekanne olema toimunud, ning kui kanne ei toimu, on ülalpeetaval õigus pöörduda kohtu poole. Samuti tuleks kokku leppida, kui pika perioodi jooksul ülalpidamist õigustatud isikule võimaldatakse, kuna hetkel seadused seda ei reguleeri. Lisaks sellele võiks seadus sätestada ka seda, et kohustatud isik võib teha elatise seonduvaid ülekandeid ainult õigustatud isiku arvelduskontole koos korrektse selgitusega. Kui makse tehakse aga sularahas, siis selle kohta peaks olema vastav kirjalik paber, kus on mõlema allkiri tõendamaks, et kohustatud isik maksis selle raha, ning õigustatud isik sai selle raha kätte.

⁸⁹ Saan, S., *supra nota 1*, lk 492.

2.2.1. Elatis

Perekonnaseaduse § 75 lg 1 sätestab, et kui kohustatud pool ei täida ülalpidamiskohustust, mõistab kohus temalt õigustatud isiku nõudel välja elatise. Paragrahv 75 lg 2 ütleb, et elatise võib õigustatud isiku nõudel välja mõista ka ühekordselt makstava summana, kui selleks on oluline põhjus ja kohustatud isikut sellega ebaõiglaselt ei koormata. Perekonnaseaduse § 77 lg 1 sätestab, et ülalpidamist saama õigustatud lahutatud abikaasa võib nõuda seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmist üksnes alates hagi esitamisest. Perekonnaseaduse § 77 lg 2 sätestab, et kaalukatel asjaoludel võib õigustatud isik nõuda elatist tagasiulatuvalt kuni ühe aasta eest enne elatise hagi kohtule esitamist.⁹⁰

Perekonnaseaduse § 74 lg 1 sätestab, et ülalpidamise suurus määratakse kindlaks ülalpidamist saama õigustatud abikaasa tavapärasest eluvajadusest lähtudes ning arvestades ka abikaasade varalist seisundit ja elutingimusi abielu ajal. Kohus võib jätta abikaasade senise varalise seisundi arvesse võtmata, või arvestada seda ainult teatud ajavahemikku silmas pidades, kui senisest varalisest seisundist lähtumine kogu ülalpidamiskohustuse ajal ei oleks abielu kestust ning majapidamise ja sissetuleku hankimise korraldust arvesse võttes mõistlik. Perekonnaseaduse § 74 lg 2 sätestab, et ülalpidamist saama õigustatud abikaasa peab enda ülalpidamise eesmärgil võõrandama oma vara ulatuses, mis mõlema abikaasa varalist seisundit arvestades vastab õigluse ja otstarbeka majandamise põhimõtetele. Ülalpidamist andma kohustatud abikaasa peab ülalpidamiskohustuste täitmise eesmärgil võõrandama oma vara niisuguses ulatuses, mis mõlema endise abikaasa varalist seisundit arvestades vastab õigluse ja otstarbeka majandamise põhimõtetele.⁹¹

Autor on arvamusel, et üldjuhul peaks ülalpidaja elatusraha maksma abivajajale igakuiste maksetena, kuna see tekitab kohustatud isikule kõige vähem majanduslikku kahju ning õigustatud isikule igakuist stabiilset sissetulekut pikemaks perioodiks. Kui õigustatud isik soovib elatist ühekordse maksena, siis see otsus peaks olema piisavalt põhjendatud, ning kohustatud isiku varaline seisund peaks seda võimaldama, ehk tema majanduslik olukord ei tohiks seetõttu halveneda. Autor nõustub ka sellega, et elatise arvestamisel tuleks hinnata isikute tavapärast

⁹⁰ *Supra nota 2*, § 75, § 77.

⁹¹ *Ibid.*

elulaadi, vajadusi ning varalist seisundit, kuna muidu võib tekkida olukord, kus õigustatud isik satub sellisesse majanduslikku olukorda, kus ta pole harjunud olema.

Perekonnaseaduse alusel on elatist võimalik välja mõista nii igakuiste maksetena kui ka ühekordselt makstava summana, kuid elatusraha väljamõistmiseks puudub nii-öelda kindel arvutamise kord, mis määraks kindlaks elatise suuruse. Elatise arvutamisel tuleks kindlasti tähelepanu pöörata ka isikute varalisele olukorrale ja abivajadusele. Elatis määratakse üldjuhul kindla rahasummana, mitte protsendina sissetulekust või muudest tuludest. Elatusraha on võimalik välja mõista ka Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära järgi, aga siis peab kohustatud isik arvestama sellega, et kui kuupalga alammäär tõuseb, siis suureneb ka elatise summa.⁹²

Seaduses on sätestatud, et ülalpidamise suuruse kindlaks tegemisel tuleb arvestada õigustatud isiku tavapärasest elulaadi, ehk tuleks säilitada isiku harjumuspärane elulaad. Selline mõtteviis on pärit pigem heaoluühiskondadest, sest see annab õigustatud poolele õiguse nõuda välja suurem elatis, kui ta reaalselt vajaks. Elustandardi puhul tuleks arvesse võtta mõlema abikaasa poolt kogu abielu vältel kasutatud hüved, ehk seal pole oluline see, kumb pool selle hüve eest maksis, sest tegemist oli mõlema isiku ühise raha ja varaga.⁹³ Samas on näiteks Austrias tavapärase see, et elatise suurus määratakse kindlaks protsendiga, mis on üldjuhul 33% kohustatud isiku kättesaadavast tulust. Hollandis on seevastu näiteks loodud spetsiaalne programm, mis aitab kohtunikel vajaliku elatise suuruse kindlaks teha. Seetõttu saab öelda, et elatise kindlaks määramine toimub igas riigis erineva süsteemi järgi, ning kõigi ühine tunnus on see, et tagatakse varaline võrdsus ja õigustatud isiku tavapärase elu võimaldamine.⁹⁴

Autor leiab, et Eestis peaks samuti elatise arvutamisel olema tagatud kindel süsteem ehk alus, mille järgi mõistetakse õigustatud isikule elatis välja. Süsteem võiks arvestada ka nii-öelda piirmääraga, üle mille ei tohiks inimestele elatist maksta, kuna elatusraha väljamõistmise hetkel võib kohustatud isiku majanduslik seisund olla parem kui näiteks paar aastat hiljem, ning et vältida uut kohtus käimist ja uue summa väljamõistmist, peaks kohe arvestama ka tuleviku võimalustega. Elatise arvutamisel ei pea olema kindel tabel või konkreetne protsent, piisab ka sellest, kui võetakse

⁹² Saan, S., *supra nota 1*, lk 494.

⁹³ *Ibid.*, lk 495.

⁹⁴ *Ibid.*, lk 494.

arvesse kuupalga alammäära, elukallidust, õigustatud isiku tavalist elulaadi ja muid asjaolusid. See aitaks vältida olukorda, kus mõistetakse välja ebamõistlikult väike või liiga suur elatusraha.

Kuna ülalpidamise juures võiks arvestada ka isikute tavapärasest elulaadi, siis tuleks arvesse võtta seda, et ei arvestataks ebamõistlikult pikka perioodi. Kui abielu kestis näiteks 25 aastat, siis selle põhjal on väga keeruline hinnata abikaasade elustandardit, kuna kui arvestada kogu perioodi, sissetulekuid ja muid asjaolusid, on väga keeruline esiteks leida tõendeid nii pika aja peale ja teiseks arvutada välja elatise summat. Soovituslik oleks hinnata nii pika abielu jooksul näiteks viimast viit aastat, kuna nende aastate järgi saaks juba aimu õigustatud isiku tavapärasest elustandardist. Seetõttu leiab autor, et elatusraha väljamõistmisel tuleks hinnata abielu pikkust ja lisaks tuleks paika panna periood, mille arvelt hakataks arvutama elatusraha.

Samas näiteks Ungaris ei tohi kohus kohustada ülalpidajat maksma elatist ühekordse summana, kuid ülalpidaja ja abivajaja võivad kohtuväliselt selles ise omavahel kokku leppida, kui leiavad, et see on mõistlikum lahendus.⁹⁵ Belgias seevastu on kasutusel kaks erinevat arusaama. Ühe puhul tuleb arvutada keskmine elustandard abiellumisest kuni lahutamiseni, ning teise puhul tuleks arvutamisel arvesse võtta ainult paari viimast aastat.⁹⁶ Rootsist tuleb aga arvamus, et iga abikaasa vastutab iseenda toetuse eest ka peale lahutust, ning ülalpidamist kohaldatakse ainult erandjuhtudel, ja kui seda kohaldatakse, siis see peab vastama abikaasa põhivajadustele. Elatis, mida makstakse, on üldjuhul kõrgem kui see, mida antakse täiendavate toetustena riigi poolt. Elatusraha maksmise tingimuseks on see, et ülalpidamise peab olema põhjustanud abielu, ning kohustatud isikul on võimalus seda maksta, ning kui tingimused on täidetud, tuleb ülalpidamiskohustus täita täies ulatuses.⁹⁷

Samas näiteks Ameerika Ühendriikide Minnesota osariigi Dakota maakonna regulatsiooni alusel võib kohus ülalpidamiseks mõeldud elatise välja mõista ka ühekordse summana, mitte ainult igakuiste maksetena. Põhiliselt tehakse seda siis, kui lahutatud abikaasad jagavad enda vara kohtu kaudu, ning peamiselt jagavad soetatud kinnisvara. Samuti lubab kohus ülalpidamiskohustust

⁹⁵ Scherpe, J. M. (2016). *European Family Law. Volume II: The Changing Concept of "Family" and Challenges for Domestic Family Law*. Edward Elgar Publishing, lk 114.

⁹⁶ Saan, S., *supra nota I*, lk 495.

⁹⁷ Brattstrom, M. (2007). Spouses' Pension Rights and Financial Settlement after Divorce. - *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 50, lk 333.

muuta, kui õigustatud isik on paremal majanduslikul järjel, ehk saab endaga ise hakkama, ning kui kohustatud isiku sissetulek väheneb, ehk tema maksevõime väheneb, ning elatusraha maksmine jätabks tema enda raskustesse.⁹⁸

Seevastu Lõuna-Aafrika regulatsiooni kohaselt arvestatakse elatise maksmisel hoopis hageja vanust ja tervist, ning oluline pole see, kas neil oli lapsi või mitte. Traditsiooniliselt makstakse ülalpidamist naistele, kuna tava kohaselt pühenduvad naised kodule juba noorena. Kohus ei arvesta seda, kas inimene panustas oma aega või raha abielu jooksul, vaid kohus arvestab seda, kas hageja kaotas abielule oma parimad aastad või mitte. Kohtu silmis võib kostja kas või mitmel rindel tööd rabada, et maksta igakuist elatist, aga naise olukord ei tohi olla halvem kui abielus olles, ning ülalpidamise väljamõistmise suurus ei tohi mõjutada see, et ülalpeetav ei soovi enam abikaasaga koos olla. Lõuna-Aafrikas peetakse väga uhkeks ja oluliseks seda, kui mees on võimeline maksta oma lahutatud abikaasale elatusraha, kuna kui naine peaks hakkama endale tööd otsima, siis laste heaolu kannatab seetõttu, ning see jätab mehe halba valgusesse.⁹⁹

Inglismaa põhikirjast tulenevalt võib kohus jällegi nõuda kõrgema sissetulekuga isikult ülalpidamistoetuse maksmist endisele abikaasale, kui see on vajalik. Kõige tavalisemaks ülalpidamiseks loetakse elamiskulude toetust, ehk elatusraha makstakse n-ö elamiskulude katteks. Sellist ülalpidamist saab määrata kas piiratud ajaks, ehk lepitakse kokku teatud periood, millal jõukam abikaasa maksab elamisega seonduvad kulud, või kuni üks pooltest sureb või sõlmib uue abielu. Samamoodi võib elatise suurus muuta, kui üks pooltest kaotab töö või saab kõrgema palga.¹⁰⁰

Autor on seisukohal, et igas riigis on oma elatusraha arvutamise süsteem, kuid arvutamisel kasutatakse samalaadseid aluspõhimõtteid, mille alusel saab selgeks, kas elatist peaks maksta igakuiste maksetena või hoopis ühekordse summana. Samas ühtset süsteemi kui sellist pole olemas, ning see on hea, kuna igal riigil on omad traditsioonid, kuidas peaks toimuma nõrgema poole kaitse ja abistamine. Autor leiab, et paljud riigid võiksid võtta eeskuju Inglismaa ülalpidamise süsteemist, kuna seal on kõige tavapärasemaks ülalpidamiseks elamiskulude

⁹⁸ O’Kelly, M. (1985). Entitlements to Spousal Support after Divorce. – *North Dakota Law Review*, Vol. 61, No. 2, lk 231-232.

⁹⁹ Morris, J. (1956). Maintenance after Divorce. – *South African Law Journal*, Vol. 73, No. 2, lk 169.

¹⁰⁰ Shivani, J. (2018). Women and Divorce – Think Financially. – *Court Uncourt*, Vol. 5, No. 6, lk 12.

katmine, tänu millele ei pea õigustatud isik tundma muret selle üle, kas talle jääb elupaik alles või mitte, ehk see tekitab nendes kindlustunnet.

2.2.2. Ülalpidamisleping

Inimestel on õigus sõlmida nii abielu ajal kui ka peale abielu lõppemist ülalpidamisleping, mille regulatsioon tuleneb nii perekonnaseadusest kui ka võlaõigusseadusest. Lepingupoolel ehk õigustatud ja kohustatud isikud saavad sõlmida omavahelise kokkuleppe ülalpidamiskohustuse täitmiseks, ning neil on õigus kokku leppida seadusest erinev ülalpidamiskohustuse täitmise viis.¹⁰¹ Autor nõustub, et ülalpidamisleping annab inimestele võimaluse ennetada ülalpidamise välja mõistmisega kaasnevat probleemi ja erimeelsusi, ning see aitab vältida olukordi, kus õigustatud isik võib nõuda kohtu kaudu ebamõistlikult suurt elatusraha, või kohustatud isik võib üritada ülalpidamiseks mõeldud summat kas liigselt vähendada või üldse mitte maksta.

Autor usub, et inimestel oleks mõistlik ülalpidamisleping sõlmida kas abielu sõlmimise või kestuse ajal, kuna sellisel momendil pole inimestel tekkinud üksteise suhtes mitte mingisuguseid erimeelsusi ning nad mõtleavad ratsionaalselt, kuidas ning mil viisil võiksid nad teisele poolele ülalpidamist võimaldada. Samuti suudavad nad rahulikult ülalpidamiseks mõeldud summas läbirääkimisi pidada ning leida kõige parema kompromissi, mis sobiks mõlemale poolele. Ülalpidamislepingu ehk kokkuleppe sõlmimist toetab ka perekonnaseaduse regulatsioon, kus perekonnaseaduse § 78 lg 1 sätestab, et notariaalselt tõestatud kokkuleppega võivad abikaasad lahutusjärgse ülalpidamiskohustuse kindlaks määrata erinevalt.¹⁰²

Notariaalselt tõestatud kokkuleppe alus annab notarile õiguse hinnata nii õigustatud kui ka kohustatud isiku tahet ning tehingu asjaolusid. Antud õigus tuleneb tõestamiseaduse §-st 18 lg 1, mis sätestab, et notar selgitab välja osalejate tahte ja õiguslikult korrektseks tehinguks olulised asjaolud. Samuti selgitab notar osalejate tehingu tähendust, õiguslikke tagajärgi ja tehingu tegemise erinevaid võimalusi. Notar kajastab osalejate tahteavaldused notariaalaktis selgelt ja ühemõtteliselt. Seejuures hoolitseb notar selle eest, et välistataks eksimused ja kahtlused ega kahjustataks kogenematu ja asjatundmatu osaleja huve.¹⁰³ Autor nõustub, et tõestamiseadusest tulenev nõue on asjakohane, kuna see seab notarile kohustuse kontrollida tehtava tehingu

¹⁰¹ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 338.

¹⁰² *Supra nota 2*, § 78.

¹⁰³ Tõestamiseadus. RT I, 10.03.2016, 14, § 18.

tähendust ning muid asjaolusid, sealhulgas lasub notaril ülalpidamislepingut sõlmides kohustus selgitada pooltele ülalpidamise tähendust ja selle resultaati.

Perekonnaseaduse § 78 lg 2 sätestab, et kokkulepe, millega välistatakse lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus või piiratakse seda ebamõistlikult, on tühine.¹⁰⁴ Riigikohus on leidnud, et ebamõistliku piiramise all saab mõista seda, kui õigustatud ja kohustatud pool lepivad omavahel ülalpidamislepinguga kokku elatises, kus makstakse ülalpidamiseks kas igakuiselt ainult sümboolne summa või väiksem kui seaduses sätestatud. Lisaks tuleb arvestada raha maksmisel ka muude asjaoludega, mida kohustatud isik teeb õigustatud isiku ülalpidamiseks, ning mida saab liigitada ülalpidamise teostamiseks. Samuti peab arvestama põhjustega, miks õigustatud isik antud kokkuleppe sõlmis, ehk välja tuleb uurida, kas ülalpidaja võis ära kasutada abivajaja sõltuvussuhet või abivajadust.¹⁰⁵ Autor nõustub, et elatusraha ei tohiks olla sümboolne või väiksem kui seaduses sätestatud, kuna see ei aita katta abivajaja igapäevaseid kulusi ning jätab abivajaja olukorda, kus tema olukord oluliselt ei parane.

Perekonnaseaduse § 78 lg 3 sätestab, et ülalpidamisleping lõpeb õigustatud või kohustatud isiku surmaga.¹⁰⁶ Autor leiab, et inimestel peaks olema võimalus ja õigus taganeda lepingust igal ajal peale notariaalselt tõestatud kokkuleppe allkirjastamist, ehk leping ei tohiks lõppeda ainult siis, kui üks pooltest sureb. Autori arvates võiks ülalpidamisleping lõppeda ka siis, kui õigustatud isik uuesti abiellub või on pikemaajalises suhtes, kuna sellisel juhul on isikul tõenäoliselt parem majanduslik olukord, ning uue abikaasa või elukaaslasega vastastikune ülalpidamiskohustus, kas siis seadusest tulenev või solidaarne. Lisaks võiks leping lõppeda ka siis, kui õigustatud poole majanduslik olukord paraneb ning ta on ise võimeline enda ülalpidamise eest hoolt kandma.

Nagu eelpool juba mainitud, siis reguleerib lisaks perekonnaseadusele ülalpidamislepingu olemust ka võlaõigusseadus. Võlaõigusseaduse § 572 lg 1 sätestab, et ülalpidamislepinguga kohustub üks isik (ülalpeetav) andma teise isiku (ülalpidaja) omandisse või kasutusse vara või teatud esemed ja ülalpidaja kohustub ülalpeetavat viimase eluaja või muu kokkulepitud aja jooksul ülal pidama ja hooldama.¹⁰⁷ Autor leiab, et selle lepingu puhul on tegemist olukorraga, kus üks pool annab teisele poolele mingisuguse vara, ehk kas korteri või eramu, ning teisel poolel lasub seetõttu kohustus

¹⁰⁴ *Supra nota 2*, § 78.

¹⁰⁵ RKTko 3-2-1-61-16, p 28.

¹⁰⁶ *Supra nota 2*, § 78.

¹⁰⁷ Võlaõigusseadus. RT I, 20.02.2019, 8, § 572.

teda üleval pidada ning hooldada. Seda saab lugeda kahe inimese omavaheliseks kokkuleppeks, kus nõrgemal poolel, kes vajab ülalpidamist, pole muud võimalust, kui anda lepingu alusel enda vara teise isiku hoolde, et näiteks vanaduspõlves saaks korrapärasest hoolitsust ja abi.

Võlaõigusseaduse § 573 alusel peab leping olema notariaalselt tõestatud. Võlaõigusseaduse § 574 alusel peab ülalpidaja ülalpeetavat ülal pidama ja hooldama viisil, mida ülalpeetav võib mõistlikult oodata tema poolt üleantu väärtuse ning tema senise elukorralduse põhjal. Ülalpidaja peab ülalpeetavale tagama mõistliku eluaseme ning tema haiguse korral vajaliku hoolitsuse ja tervishoiuteenuse osutamise.¹⁰⁸ Autor on seisukohal, et antud säte on igati mõistlik ning see peaks tagama abivajajale elamisväärse ülalpidamise ja hoolitsuse. Võlaõigusseaduse § 576 sätestab, et ülalpidamisleping ei lõppe ülalpidaja surmaga.¹⁰⁹ Autor leiab, et antud säte ei ole mõistlik, kuna sellest saab välja lugeda, et kui ülalpidaja sureb, siis leping ja lepingu kohustused pärandatakse edasi järgmise ringi pärijatele, ning neil lasub kohustus pidada üleval isikut, kellega see leping kunagi sõlmiti.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Eestis reguleerib ülalpidamist nii perekonnaseadus kui ka võlaõigusseadus, kuid kahe ülalpidamislepingu vahel esineb teatavaid erinevusi. Autori arvates on kahe lepingu suurimaks erinevuseks see, et perekonnaseadusest tulenev ülalpidamisleping on ühepoolne, ehk ühel poolel on õigused ja teisel poolel kohustused. Võlaõigusseadusest tulenevat lepingut saab lugeda kahepoolseks lepinguks, ehk teisisõnu saab seda nimetada ka toetamislepinguks, kuna ta sätestab mõlemale poolele nii õigused kui ka kohustused.

Teiseks suurimaks erinevuseks kahe ülalpidamislepingu vahel on see, et perekonnaseadusest tulenev leping lõpeb kas õigustatud või kohustatud lahutatud abikaasa surmaga ning kohustust edasi ei pärandata, aga võlaõigusseadusest tulenevalt antud leping ei lõppe, kui ülalpidaja sureb, ning seetõttu saab öelda, et ülalpidaja järglastel lasub kohustus see leping üle võtta ning jätkata ülalpidamist. Autor leiab, et see leping peaks samuti lõppema, kui isik, kes peab teist üleval pidama, sureb. Ei tundu õige, et see pärandatakse edasi, ning asjasse mittepuutuvad inimesed peavad jätkama ülesannet, mida nemad ei soovi teha. Seetõttu leiab autor, et lahutatud abikaasa ülalpidamiseks on mõistlikum kasutada perekonnaseadusest tulenevat ülalpidamislepingut, kuna

¹⁰⁸ *Supra nota 107*, § 573, § 574.

¹⁰⁹ *Ibid.*, § 576.

see ei sea mingisuguseid kohustusi ülalpeetavale, kes on niigi haavatavamas olukorras, ning samuti ka ülalpidaja järglastele, kui ülalpidaja kes lepingu sõlmis, sureb.

2.3. Ülalpidamiskohustusest vabastamine

Perekonnaseaduse § 76 sätestab ülalpidamiskohustuse piiramise ja selle äralangemise, ehk teisisõnu on juttu ülalpidamiskohustuse vabastamisest. Perekonnaseaduse § 76 lg 1 sätestab, et kohus võib vabastada lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustusest, piirata kohustust ajaliselt või vähendada elatise suurust, kui elatise maksmine oleks äärmiselt ebaõiglane, arvestades muu hulgas õigustatud isiku hooldada või kasvatada jäetud ühise lapse huve, kui abielu on kestnud lühikest aega, õigustatud isik on süüdi kuriteos ülalpidamist andma kohustatud isiku enda või tema lähikondse vastu, ülalpidamisvajadus on tekkinud õigustatud isiku ebamõistliku käitumise tõttu, õigustatud isik on enne abielu lahutamist pikema aja jooksul jämedalt rikkunud oma kohustust perekonna ülalpidamisele kaasa aidata, või selleks on mõni muu kaalukas põhjus.¹¹⁰ Autor nõustub, et ülalpidamiskohustuse vabastamise alused on arusaadavad ja ei vaja täiendamist.

Perekonnaseaduse § 76 lg 2 alusel võib kohus vabastada endise abikaasa ülalpidamiskohustusest niivõrd, kuivõrd see abikaasa ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades suuteline andma ülalpidamist saama õigustatud abikaasale ülalpidamist ilma enese tavalist ülalpidamist kahjustamata.¹¹¹ Näiteks vastukaaluks Eestis kehtestatud sätetele, vabastatakse Inglismaal inimene ülalpidamiskohustuse täitmisest, kui isik käitub valesti, ehk näiteks õhutab kolmandat isikut lahutatud abikaasat tapma. Samas on näiteks Ungari regulatsiooni kohaselt nii, et kui mõlemad abikaasad käitusid abielus valesti, siis arvestatakse kohustuse vabastamisel ainult kohustatud isiku käitumist.¹¹²

Saksamaal jällegi vabastatakse ülalpidamisest isikud, kes on toime pannud kuriteo oma lähedaste vastu, rikkunud tahtlikult perekonna ülalpidamiskohustust või teinud tahtlikult kõik endast oleneva, et perekonna elu poleks nii heal järjel.¹¹³ Venemaal võivad kohtud kohustatud isiku

¹¹⁰ *Supra nota 2*, § 76.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Saan, S., *supra nota 1*, lk 497.

¹¹³ *Ibid.*

vabastada ülalpidamiskohustusest või piirata ülalpidamist, kui õigustatud isik rikkus kohustuse välja mõistmise tingimusi, näiteks kas alkoholi kuritarvitamise, kuritegude toimepanemise, lühiajalise abielu või muu sarnasega.¹¹⁴

Autor on arvamusel, et Inglismaal sätestatud ülalpidamiskohustusest vabastamise põhimõte on natukene liiga äärmuslik, ning seda peaks kindlasti täiendama, leides tavapärasemaid eeldusi kohustusest vabastamiseks. Samas Ungari regulatsiooni puhul võiks arvestada mõlema isiku käitumist abielu ajal, ehk nii õigustatud kui ka kohustatud isiku oma. Põhjus seisneb selles, et see tekitab ebavõrdse olukorra, kui hinnatakse ainult kohustatud isiku käitumist abielu ajal, kuna võib-olla käitus abielu ajal vääralt hoopis õigustatud isik, ning saab preemiaks veel nii-öelda ülalpidamise. See võib tekitada ka olukorra, kus õigustatud isik räägib ebaõiget juttu, ning tänu sellele jutule petab endale välja ülalpidamise. Autor leiab, et Eesti seadusandjad ei peaks eeskujul võtma Inglismaa ja Ungari seadustest, kuna need seavad inimesed ebavõrdsesse olukorda ning on liiga äärmuslikud.

Eesti regulatsiooni kohaselt võib kohus kohustatud isiku vabastada ülalpidamise maksmisest, kui abielu kestus oli liiga lühike, kuid näiteks osades teistes Euroopa riikides ei peeta lühikest abielu piisavaks põhjuseks, et vabastada isikut ülalpidamise maksmise kohustusest. Näiteks Taani seaduste järgi on lühike abielu umbes kaks kuni kolm aastat, ehk see on juba piisav aeg, mille najal mõista välja ülalpidamine. Vastukaaluks Taanile ei arvestata näiteks Šveitsis abikaasade käitumist ei abielu kestel ega ka peale abielu lahutamist, ning seal ei ole oluline, kui kaua abielu on kestnud.¹¹⁵ Seevastu Ungaris on põhimõte, et kui abielu on olnud lühem kui üks aasta ja abikaasadel puudub ka ühine laps, siis saab ülalpidamist nõuda ainult nii pika perioodi peale, kui kaua kestis ka abielu.¹¹⁶

Autor leiab, et perekonnaseadus peaks sisaldama sätet, mille alusel oleks võimalik tõlgendada lühikese abielu perioodi, ja millal annab see õiguse ülalpidamiskohustusest vabastamiseks. Üks aasta ja alla selle kestnud abielu on kindlasti lühikest aega kestnud abielu, ning see annaks õiguse vabastada kohustusest, kui just ei esine raskendavaid asjaolusid, miks õigustatud isik ei saaks

¹¹⁴ Chen, W., Ran, Q. (2005). A study of the System of Spousal Maintenance on Divorce: A Comparison between China and Russia. – *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 19, No. 3, lk 316.

¹¹⁵ Saan, S., *supra nota 1*, lk 497.

¹¹⁶ Scherpe, J. M. (2016). *European Family Law. Volume II: The Changing Concept of “Family” and Challenges for Domestic Family Law.*, *supra nota 95*, lk 114.

iseendale ülalpidamist hankida. Lühikese abielu mõiste peaks olema juba sellepärast defineeritud, et võib leida inimesi, kes abielluvad teise inimesega ainult tema vara pärast, ehk tekib olukord, kus ülalpidamist lootev inimene loodab rikastuda suure elatusraha arvelt.

2.4. Ülalpidamiskohustuse lõppemine

Perekonnaseaduse § 79 sätestab, et ülalpidamiskohustus lõpeb kohustatud isiku uuesti abiellumise, samuti õigustatud isiku või kohustatud isiku surma puhul.¹¹⁷ Seetõttu järeltab autor, et lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus lõpeb, kui seadusest tulenevad ülalpidamiseks mõeldud alused ära langevad, või näiteks ülalpidaja ei vaja enam igakuist abi, kuna tema töövõime taastub või varaline seisund paraneb. Varalise seisundi paranemise all saab mõista olukorda, kus isik abiellub uuesti, on pikemaajalises püsisuhtes, saab igakuist stabiilset palka või pärandi. Samuti saab ülalpidamiskohustus lõppeda, kui näiteks kohustatud isiku varaline seisund halveneb, ning tal pole enam võimalik ülalpidamist anda, ilma et ta ise seetõttu ei kannataks.

Õigustatud isiku uuesti abiellumise puhul tekib olukord, kus eelmisel lahutatud abikaasal kaob ära kohustus pidada üleval õigustatud isikut, kuna seadusest tulenevalt läheb antud kohustus üle uuele abikaasale. Lisaks eelpool välja toodud asjaoludele lõpeb lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus, kui õigustatud isik sõlmib registreeritud kooselu, millega samamoodi kaasnevad kohustused, sealhulgas kohustused teist poolt ülal pidada,¹¹⁸ kus registreeritud kooselu ülalpidamiskohustust sätestab kooseluseaduse § 7 lg 1.¹¹⁹ Autor on seisukohal, et seaduses sätestatu on igati mõistlik ja loogiline, kuna uuesti abiellumise või püsisuhte registreerimisel peakski varasemal ülalpidajal kaduma elatise maksmise kohustus, kuna seadus kohustab uut kaasat seda kohustust täitma.

Perekonnaseadust tõlgendades võib ülalpidamiskohustus lõppeda ka juhul, kui õigustatud isik astub uude püsisuhtesse, mis pole ei abielu ega ka registreeritud kooselu. Mitte abielus olevatel inimestel puudub seadusest tulenev kohustus üksteist toetada ja üleval pidada, aga tänu sellele kooselule võib õigustatud isiku abivajadus ära kaduda ning kohustatud isik ei pea enam elatusraha maksma. Seetõttu saab öelda, et kui isikud on omavahel kestvas suhtes ning nad vastastikku üksteist toetavad ja abistavad, siis kaob üks ülalpidamise alustest, ehk inimese abivajadus, ära.

¹¹⁷ *Supra nota 2*, § 79.

¹¹⁸ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 335.

¹¹⁹ *Supra nota 55*, § 7.

Samas tuleb arvestada, et tulenevalt seadusest ei tähenda pikemaajaline kooselu ülalpidamiskohustuse lõppemist, nagu see juhtub abiellumise puhul. Samuti peab arvestama asjaoluga, et isikute omavaheline kooselu võib iga hetk lõppeda ning jätta taaskord abivajaja isiku majanduslikult raskesse olukorda.¹²⁰

Autor leiab, et kehtivas perekonnaseaduses puudub regulatsioon ülalpidamiskohustuse lõppemiseks olukordades, kus isikud pole ei abielus ega ka registreeritud kooselus, vaid on lihtsalt kahe isiku tahteavalduse alusel pikemaajalises suhtes. Kui seadus sätestaks ka püsivas suhtes olevate inimeste ülalpidamiskohustuse lõppemise, siis sealjuures tuleks hinnata ka kooselu pikkust ja muid asjaolusid, enne kui eelmise lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus seaduse alusel lõpetatakse. Muude asjaolude all saaks hinnata mõlema poole majanduslikku olukorda ja panust ühisesse ellu, ühiseid lapsi, kooselu pikkust ning muid ühiseid varalisi kohustusi.

Lisaks sellele lõpeb lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus ära ka siis, kui õigustatud või kohustatud isik sureb. Ülalpidamine on otseselt seotud nii abivajaja ülalpidamisõigusega kui ka kohustatud poole ülalpidamiskohustusega, ehk see tähendab seda, et ühe poole surma puhul ei lähe kohustus üle ühelt isikult teisele. Samas võib tekkida olukord, kus kolmandal poolel tekib peale kohustatud isiku surma kohustus anda ülalpidamist edasi lahutatud abikaasale. Sellisel juhul perekonnaseadusest tulenev ülalpidamisleping lõpetatakse ning asemele tulevad muud seaduses reguleeritud ülalpidamiseks mõeldud kohustused.¹²¹

Autor leiab, et seaduses sätestatu on asjakohane ning ülalpidamine peakski lõppema, kui üks pooltest sureb. Samas kui pooled leppisid ülalpidamislepinguga kokku tingimuse, et kohustatud isiku surma puhul peaks keegi teine õigustatud isikule elatusraha edasi maksma, siis sellisel juhul on igati õigustatud, et leping läheb kolmandale poolele üle. Samamoodi saab ülalpidamine üle minna kolmandale poolele, kui näiteks kohustatud isik sureb, aga neil oli õigustatud isikuga ühine laps, siis seaduse alusel on lapsel kohustus aidata ja hooldada enda raskustes olevat vanemat.

Samas näiteks Kreeka seadus sätestab, et ülalpidamiskohustus ei lõppe kohustatud isiku surmaga, vaid ainult siis, kui õigustatud isik sureb. Vastukaaluks Kreekale ütleb Prantsusmaa regulatsioon, et kui kohustatud isik sureb, siis ülalpidamiskohustus läheb üle tema pärijatele, ehk pärijatel lasub

¹²⁰ Hallik, L., *supra nota 10*, lk 335.

¹²¹ *Ibid.*

kohustus tasuda igakuist elatusraha, kui pärijad just ei otsusta loobuda pärandist. Austrias seevastu läheb ülalpidamiskohustus peale ülalpidaja surma üle tema pärijatele, aga pärijad võivad teatud tingimuste esinemisel paluda elatusraha vähenemist.¹²² Autor on seisukohal, et Kreeka regulatsioon on loogiline ja analoogne Eestile, kuna ülalpidamiskohustus peakski lõppema, kui õigustatud isik sureb. Samas Prantsusmaa ja Austria sätted seavad järglastele lisakohustusi, mis kindlasti ei tule kasuks perekonnasuhetele ning nende majanduslikule olukorrale. Autor leiab, et ülalpidamine ei peaks pärandina edasi minema pärandisaajatele, kuna see on lisakohustus pärijatele.

¹²² Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses*. Intersentia, lk 455, 457.

3. LAHUTATUD ABIKAASA ÜLALPIDAMINE SAKSAMAAL JA SOOMES

3.1. Ülalpidamiskohustus Saksamaal

Saksamaal reguleerib perekonnaõiguslikke sätteid ja lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustust „Bürgerliches Gesetzbuch“ ehk lühendatult BGB. BGB on ajalooliselt Rooma õiguse mõjutustega Saksa tsiviilkoodeks, mis jõustus 1. jaanuaril 1900. aastal ning koosnes viiest erinevast põhiosast ehk nii-öelda raamatust. Esimene raamat koosneb üldosast, teine raamat võlaõigusest, kolmas raamat asjaõigusest, neljas raamat perekonnaõigusest ja viies raamat pärimisõigusest.¹²³ Kõige tähtsamaks raamatuks võib lugeda just neljandat raamatut, mis sisaldab perekonnaõigust, ning algupäraselt olid seal näiteks abieluasjad ja abielulahutusega seonduvad seadused üksteisest eraldatud.¹²⁴ Samas tulenevad Saksamaa ülalpidamiskohustuse aluspõhimõtted ka 1949. aasta 23. mai Saksamaa Liitvabariigi põhiseadusest, mis koostati riigi- ja haldusõiguse juristide ning ekspertide poolt, et saavutada ühtne Liidumaade regulatsioon.¹²⁵

Tulenevalt ajaloost saab öelda, et ülalpidamiskohustus eksisteeris juba 1896. aastal, kui Saksa Tsiviilkoodeksi järgi pidi lahutatud abikaasat üleval pidama see abikaasa, kes oli süüdi abielu lahutamises. 1938. aasta abieluaktiga muudeti ülalpidamise aluseid ning inimestel lubati abielu lahutada rohkematel põhjustel kui varasemalt, ning ülalpidamine hakkas sõltuma abielulahutuse liigist. Alles 1976. aasta reformiga, kui võeti vastu abielulahutuse seadus, määrati kindlaks konkreetsemad ülalpidamiskohustuse alused. Ülalpidamiskohustuse üldise aluse järgi vastutab iga inimene ise enda ülalpidamise eest nii abielu ajal kui ka peale lahutust. Samas kui üks pooltest

¹²³Zimmermann, R. (2006). *The German Civil Code and the Development of Private Law in Germany*. Kättesaadav: <https://ouclf.iuscomp.org/the-german-civil-code-and-the-development-of-private-law-in-germany/>, 26. veebruar 2019.

¹²⁴Fricke, W. (1959). Divorce in German Law. - *American Journal of Comparative Law*, Vol. 8, No. 4, lk 508.

¹²⁵Stolleis, M. (2016). *Avalik õigus Saksamaal: ajalooline ülevaade (16. – 20. sajand)*. Tallinn: Juura, lk 121.

pole võimeline endale ülalpidamisega hakkama saama, siis tal on õigus nõuda teiselt poolelt ülalpidamist.¹²⁶

Viimastel aastatel on just ülalpidamiskohustuse väljamõistmine muutunud aina aktuaalsemaks teemaks, ning seetõttu on Saksamaal toimunud suuri muutusi just perekonnaõiguse valdkonnas, ning see valdkond on silmitsi seisnud oluliste väärtushinnangute muutumisega, eriti aga just perekonna ja abielu osas. Aina rohkem inimesi lahutab, ning sellest tulenevalt tekib aina rohkem ülalpidamiskohustuse väljamõistmise juhtumeid.¹²⁷ Tasub märkida, et Saksamaal saab esitada avalduse abielu lahutamiseks alles siis, kui abikaasad on elanud vähemalt üks aasta eraldi. Tulenevalt kohtupraktikast kehtib see põhimõte ka siis, kui mõlemad abikaasad soovivad lahutust.¹²⁸

Samas, näiteks Eesti perekonnaseaduse § 67 lg 1 kohaselt, võib kohus abielu lahutada, kui abielusuhted on pöördumatult lõppenud. Abielusuhted on lõppenud, kui abikaasadel abielulist kooselu enam ei ole ja on alust arvata, et abikaasad kooselu ei taasta. Seaduse § 67 lg 2 sätestab, et abielusuhte lõppemist eeldatakse, kui abikaasad on elanud vähemalt kaks aastat eraldi. Perekonnaseaduse § 67 lg 3 alusel peab kohus võtma tarvitusele abinõud poolte lepitamiseks, välja arvatud juhul, kui see on asjaoludest tulenevalt võimatu või ebamõistlik. Kohus võib anda pooltele kuni kuuekuulise leppimisaja.¹²⁹

Autor leiab, et Saksamaal kehtestatud nõue abielu lahutamise avalduse esitamisega sarnaneb Eestis oleva abielu lahutamise nõudega. Suuremaks erinevuseks kahe riigi vahel saab pidada seda, et Saksamaal kehtiva põhimõtte alusel peavad abikaasad olema elanud vähemalt üks aasta eraldi, aga Eesti seaduse puhul eeldatakse, et abielu on läbi, kui nad on kaks aastat eraldi elanud. Autor on seisukohal, et selle sätte rakendamisel peaksid seadusandjad arvestama ka sellega, et abieluline kooselu võis sisaldada ka perevägivalda ning sellisel juhul ei peaks arvestama abielusuhte lõppemisega alles teatud perioodi möödumisel, vaid abielu tuleks lõpetada võimalikult kiiresti.

¹²⁶ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, supra nota 122, lk 17-18, 46.

¹²⁷ Kroll, K. (2007). The Reform of German Maintenance Law. – *International Survey of Family Law*, Vol. 2007, lk 85.

¹²⁸ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume I: Grounds for Divorce.* Intersentia, lk 202.

¹²⁹ *Supra nota 2*, § 67.

Saksamaal ei pea ülalpidamiskohustus olema tingimata seotud abielu tagajärjega, vaid see saab tekkida ka nii-öelda abielu ajal, ning abivajadus võib jätkuda lihtsalt peale abielu lahutamist. Abivajaduse põhjused sõltuvad küll ajalisest määratlusest, aga nendeks võivad olla kas haigus, nõrkus, töötus või liiga vähene sissetulek. Kogu ülalpidamise süsteem Saksamaal on mõjutatud solidaarsusjärgsest teooriast, kuna kõik nõuded on vajaduspõhised.¹³⁰ Seetõttu saab öelda, et Saksamaal tekib ülalpidamiskohustus, kui kaks inimest lõpetavad oma abielu, kuna suhte areng on selle sinnani viinud.¹³¹

Saksa Tsiviilkoodeksi sätetestab, et kui üks abikaasast ei saa pärast lahutust enda ülalpidamise eest hoolitseda, siis saab ta teiselt abikaasalt nõuda ülalpidamist. Lahutatud abikaasa võib teiselt abikaasalt nõuda ülalpidamist nii kaua ja niivõrd, kui ühise lapse hooldamise tõttu ei saa oodata temalt sissetulekut.¹³² Kohtud on leidnud, et see, millal ülalpidamise taotleja tööle peab minema, oleneb laste vanusest ja arvust, tööturust ja lastehoiust. Kui peres oli ainult üks laps, siis vanem, kes last igapäevaselt kasvatab, ei pea minema tööle enne, kui laps alustab kooliteed, ning tihti ka siis, kui laps on algklassides. Eeldatakse, et vanem alustab poole kohaga tööd alles siis, kui lapsed on umbes 11- kuni 15-aastased.¹³³

Autor on seisukohal, et ka teised riigid peaksid kõiki neid asjaolusid arvestama, aga mõistlikkuse piirides, kuna ülalpidamise periood on autori arvates ebamõistlikult pikk. Saksamaa seadused võimaldavad küll ühele vanemale väga pika aja kodus olemiseks ja laste kasvatamiseks, aga selle võrra on kohustatud isikul tunduvalt suurem maksekoormus, mis võib viia tema enda majandusliku olukorra halvenemiseni. Lisaks tekitab see olukorra, kus ülalpeetaval on väga keeruline uuesti tööturule siseneda, kuna varasemalt õpitud oskused sellise aja jooksul üldjuhul ununevad. Kuna kõik on aga pidevas uuenemises ja muutmises, soovivad tööandjad aga palgata inimesi, kellel on töökogemused lähiajast, mitte kümne aasta tagusest ajast.

Lahutatud abikaasa ülalpidamist võib küsida ka seoses vanusega, mis tähendab seda, et ta pole oma vanuse tõttu enam võimeline tööd tegema. Lisaks saab küsida elatusraha hariduse

¹³⁰ Boele-Woelki, K., Dethloff, N., Gephart, W., *supra nota* 65, lk 113.

¹³¹ Lüderitz, A., *supra nota* 7, lk 153.

¹³² Justiitsministeerium. (2001). *Saksa Tsiviilseadustik BGB*. Tallinn: Juura, lk 246-249.

¹³³ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, *supra nota* 122, lk 114.

omandamise ajal, olles töötu, või olles raske tervisekahjustusega. Kohus arvestab kõiki asjaolusid ja kui on näha, et kohustatud isik pole võimeline, arvestades tema kõiki teisi kohustusi ja sissetulekuid, ülalpidamist andma ilma et ta enda ülalpidamist ohustaks, siis kohus alandab elatist nii palju, et see arvestaks kohustatud isiku võimalusi ja õigustatud isiku vajadusi.¹³⁴

Saksamaal hinnatakse lahutatud abikaasa puhul tema vajadusi, ehk elatusraha suurus tuleb kindlaks määrata vastavalt majanduslikule seisule.¹³⁵ Üldjuhul makstakse ülalpidamist igakuiste maksetena, ning see tasutakse jooksvalt üks kuu ette. Kohustatud isik võlgneb ühe kuu summa ka siis, kui õigustatud isik näiteks sureb või sõlmib uue abielu. Kohtu nõudmisel peab kohustatud isik andma elatise maksmisel tagatise, kui tekib oht kohustuse täitmisele. Samuti võivad abikaasad sõlmida ülalpidamisega seonduvaid kokkuleppeid ehk ülalpidamislepingu.¹³⁶ Inimestel on õigus ülalpidamisleping sõlmida igal ajal, nii enne abielu kui ka abielu kestel. Lepingu sõlmimisel puuduvad nõuded ning seda on tihti kritiseeritud, kuna on tekkinud olukordi, kus peab ülalpeetavat kaitsma ja nõustama seoses lepingutingimustega.¹³⁷ Autor leiab, et elatusraha maksmine üks kuu ette on väga hea praktika, mida peaksid ka paljud teised riigid endale eeskujuks võtma, kuna see annab õigustatud isikule kindlustunde, sest tänu sellele on väiksem võimalus, et kohustatud isik hiilib maksmisest kõrvale.

Elatusraha on võimalik välja nõuda pikema aja peale, ning kui vaja, siis ka terveks eluks, kuid selle jaoks peab ülalpeetav tõestama, et tal on terve elu ülalpidamist vaja, ning elatise maksjal peavad olema selle jaoks ka majanduslikud võimalused. Elatise arvestamisel puudub nii-öelda kindel süsteem või miinimumäär, kuid elatis mõistetakse välja vastavalt kohtute välja antud juhenditele ja tabelitele. Ülalpidamist on võimalik maksta ka ühekordse summana, kuid see pole seaduses reguleeritud, ning kui on mõjuv põhjus, siis kohus võib otsustada ühekordselt makstava summa kasuks. Mõjuvaks põhjuseks loetakse näiteks seda, kui inimene soovib alustada ettevõtlusega või riigist igaveseks lahkuda.¹³⁸

Autor on seisukohal, et Saksamaal kehtestatud mõjuvad põhjused ühekordseks elatusraha maksmiseks pole päris need põhjused, mille najal seda teha. Ülalpidamise mõte peaks seisnema

¹³⁴ Justiitsministeerium., *supra nota 132*, lk 246-249.

¹³⁵ Martiny, D., *supra nota 40*, lk 80.

¹³⁶ Justiitsministeerium., *supra nota 132*, lk 249-250.

¹³⁷ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, *supra nota 122*, lk 466, 488.

¹³⁸ *Ibid.*, lk 194, 234.

selles, et inimest aidata nii kaua, kuni ta saab jälle endaga ise hakkama, mitte selle jaoks, et inimene alustaks selle raha abil ettevõtlust või koliks võõrale maale. Sellised situatsioonid võivad tekitada olukorda, kus õigustatud isikul tekib kiiresti uus ülalpidamiskohustuse vajadus, ning tänu sellele võib hakata kannatama puudust.

Saksa Tsiviilkoodeks sätestab, et ülalpidamisnõue aegub, kui õigustatud isik sureb, või kohustatud isik sõlmib uue abielu, mille tulemusena läheb ülalpidamise koormis üle uuele abikaasale. Samas kui kohustatud abikaasa sõlmib uue abielu või astub uude koosellu, ning see kooselu või abielu saab mingi hetk läbi, siis taaselustub esimese abikaasa ülalpidamiskohustus, kui ta kasvatab või hooldab esimesest abielust pärit ühist last. Kui aga kohustatud isik sureb, siis pärandatakse tema kohustus tema pärijatele. Pärijad ei vastuta suurema summa eest kui see summa, mis oleks olnud sundosa, ja mis kuulus õigustatud isikule ka siis, kui abielu poleks lahutatud.¹³⁹

Autor leiab, et kui ülalpeetava teine abielu nurjub, siis esimesel abikaasal ei peaks lasuma kohustust jätkata uuesti elatise maksmist, isegi kui ta kasvatab nende ühist last, kuna tulenevalt seadusest lasub lahutatud isikul nagunii kohustus maksta elatist alaealisele lapsele. Seaduses sätestatud olukord tekitab kohustatud isiku suhtes ebaõiglase olukorra, kuna kui õigustatud isik pidevalt abiellub ja lahutab, siis ülalpeetaval lasub kogu aeg kohustus olla valmis uuesti ülalpidamist jätkama. Seetõttu leiab autor, et ülalpidamiskohustus peaks läbi saama õigustatud isiku uuesti abiellumisega. Samuti on autor seisukohal, et peale kohustatud isiku surma ei tohiks elatise maksmise kohustus üle minna pärijatele, kuna see on pärijate suhtes ebaõiglane, sest nemad ei pea vastutama selle eest, et kohustatud ja õigustatud isik kunagi abielu lahutasid.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Saksamaa regulatsioon on üpris sarnane Eesti ülalpidamiskohustuse alustega, kuid autor on seisukohal, et teatud põhimõtteid ei peaks Eesti seadusandjad üle võtma, kuna need tekitavad kas ebaõiglase olukorra kohustatud isikule, või pole kooskõlas Eestis olevate tavadega. Autor leiab, et üle ei peaks võtma selliseid põhimõtteid, mis raskendavad õigustatud isiku sisenemist tööturule, põhjuseid elatusraha ühekordseks maksmiseks, ülalpidamiskohustuse nii-öelda taaselustamist esimesele abikaasale ning kohustuse üleminekut pärijatele. Samas, leiab autor, et Eesti seadus on sarnane Saksamaa omaga, kuna mõlemad sätestavad, et enne abielu lahutuse jõustumist peavad isikud teatud aja olema eraldi elanud. Samas, selle sätte puhul peaksid

¹³⁹ *German Civil Code. BGB.* Kättesaadav: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p5393, 22. veebruar 2019.

seadusandjad arvestama kõikide asjaoludega ehk kui näiteks peres on olnud perevägivalda, siis tõenäoliselt tuleks abielu lahutada võimalikult kiiresti ning ei peaks kaaluma ei aastast ega ka kaheaastast perioodi.

3.2. Ülalpidamiskohustus Soomes

Euroopa Liidu liikmesriik Soome kuulub Põhjamaade hulka koos Taani, Norra, Rootsi ja Islandiga. Nad kõik toetuvad sarnastele põhimõtetele ja seadustele. Põhjamaadest üksteisega kõige tugevamalt on seotud näiteks Rootsi ja Soome, kuna Soome kuulus umbes seitsesada aastat Rootsi Kuningriigi koosseisu. Tänu sellele on neil väga sarnased ühiskonnad, mida näeb iga päev nii kultuurilistes, poliitilistes kui ka õiguslikes küsimustes.¹⁴⁰ Kuna Põhjamaa riikide puhul ajalooliselt tegemist nii-öelda liiduga, siis suutsid nad saavutada kõikides riikides alles 1920. aastaks enam-vähem ühtse perekonnaõiguse süsteemi.¹⁴¹

Rootsi oli üks esimestest Põhjamaa riikidest, kes võttis 1920. aastal vastu abieluseaduse, ning tänu sellele peetakse Rootsit perekonnaõiguse teerajajaks, kuna ta tekitas võrdõiguslikkuse meeste ja naiste vahel. Samamoodi peetakse teda teerajajaks lahutatud abikaasa ülalpidamiskohutuse seadustamisel, kuna 1978. aastal lisas Rootsi abieluseadusesse uue sätte ehk ülalpidamiskohutuse, mis andis seadusjärgset toetust juba kohtupraktikas toimuvale. Seetõttu saab öelda, et Rootsit saab pidada Soome ülalpidamiskohutuse teerajajaks.¹⁴² Praeguseks hetkeks on ühtne perekonnaõigus kõikides riikides muutunud ning perekonnaõigus on läbi teinud suure arengu¹⁴³, kuna iga riik muutis seda süsteemi vajaduse järgi. Alles jäeti ühtsed aluspõhimõtted, nagu vanemlik vastutus, abieluvara, lahutus, kooselu ja ülalpidamiskohustus.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Ministry of Justice, Finland. (2011). *Historical Background of the Finnish Legal System*. Kättesaadav: <https://www.legal-tools.org/doc/ddd557/pdf/>, 17. märts 2019.

¹⁴¹ Pintens, W. (2008). Family Law in Europe: Developments and Perspectives. – *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, Vol. 41, No. 1, lk 161-162.

¹⁴² Scherpe, J. M. (2016). *European Family Law. Volume III: Family Law in a European Perspective.*, supra nota 70, lk 12-13.

¹⁴³ Bradley, D. (1998). Politics, Culture and Family Law in Finland: Comparative Approaches to the Institution of Marriage. – *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 12, No. 3, lk 289.

¹⁴⁴ Pintens, W., supra nota 141, lk 162.

Soome õigussüsteem põhineb peamiselt Euroopa Parlamendi välja töötatud ja kehtestatud põhikirjadel, mille kõige olulisemateks allikateks on erinevad õigusaktid. Soome õigusaktide tõlgendamisel kasutatakse peamiselt erinevaid õiguslikke materjale, õiguspraktikat, õiguspõhimõtteid ja kohtupraktikat.¹⁴⁵ Seetõttu koosneb Soome perekonnaõigus kolmest peamisest harust, milleks on abieluõigus, lasteõigus ja rahvusvaheline perekonnaõigus.¹⁴⁶ Soomes kehtib põhimõte, nagu ka teistes Skandinaavia riikides, et abielul ei ole mitte mingit õiguslikku mõju abikaasade isiklikele suhetele, nende omandile või õigusvõimele. Samas on seal oluline erand, ehk abikaasad ei või peale abiellumist ilma teise poole nõusolekuta käsutada oma vara. Abielu sõlmides tekib abikaasadel vastastikune ülalpidamiskohustus, ning teatud juhtudel, kui eeldused on täidetud, saab ülalpidamist nõuda ka peale abielu lahutamist, kuid see pole Soome praktikas väga levinud.¹⁴⁷

Soomes saab kas üks või mõlemad pooled esitada lahutamise avalduse, ning kohus annab abikaasadele kuus kuud, et nad saaksid järgi mõelda ja kaaluda, kas soovivad lahutada või mitte. Kui kuus kuud saab täis ja pooled ei avaldanud soovi järgi mõelda, siis kas üks pooltest või mõlemad esitavad uue avalduse, ning kohus tühistab abielu.¹⁴⁸ Peale abielu lahutamist on isikul õigus nõuda teiselt poolt ülalpidamist, aga seda peetakse väga haruldaseks, kuna üldjuhul saavad sealsed inimesed peale lahutust ise endaga hakkama, kuna saavad stabiilset igakuist sissetulekut, mis aitab neil ära majandada. Samas kui neil pole võimalik endale tööga elatist teenida, siis toetab neid riigipoolne sotsiaalkindlustussüsteem, mis tagab nendele inimestele sissetuleku. Lahutatud abikaasal on õigus pöörduda ka kohtusse, kus siis kohus teeb kõigepealt selgeks selle, kas isik vajab ülalpidamist või mitte, ning kui kohus leiab, et isikul on õigus ülalpidamiseks, siis saab kohus taotluse alusel nõuda kohustatud isikult ülalpidamiseks vajaliku summa, arvestades sealjuures tema maksevõimet.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Salmenkylä, H. (2017). *Family law in Finland: overview*. Kättesaadav: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-576-1745?bhcp=1&transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-576-1745?bhcp=1&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)), 17. märts 2019.

¹⁴⁶ Jaggi, N. K. (2017). Family law in Finland. Kättesaadav: <http://www.lawyersclubindia.com/articles/Family-law-in-Finland-8037.asp>, 17. märts 2019.

¹⁴⁷ Savolainen, M. (1988). Finland: The New Marriage Act Enters into Force. – *Journal of Family Law*, Vol. 27, No. 1, lk 132.

¹⁴⁸ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume I: Grounds for Divorce.*, *supra nota* 128, lk 30.

¹⁴⁹ Salmenkylä, H., *supra nota* 145, 17. märts 2019.

Üldiselt reguleerib lahutatud abikaasade ülalpidamiskohustust Soome abieluseadus, mis võeti esmakordselt vastu 1929. aasta 13. juunil,¹⁵⁰ kuid 1987. aastal muudeti abieluseadust ning tehti väikseid muudatusi ülalpidamiskohustuse osas.¹⁵¹ Lisaks abieluseadusele reguleerib ülalpidamiskohustust ka registreeritud partnerlussuhte seadus, mille alusel saab elatusraha välja mõista, kui registreeritud kooselu elavate isikute suhe on läbi saanud.¹⁵² Abieluseaduse alusel osaleb iga abikaasa pere ühises leibkonnas ja abikaasade ülalpidamises oma võimete piires, kus abikaasade ülalpidamine tähendab abikaasade ühiste vajaduste ja iga abikaasa isiklike vajaduste rahuldamist. Abikaasale makstava ülalpidamissumma ja -viisi võib kinnitada nii lepingu kui ka kohtuotsusega.¹⁵³

Kui abikaasa jätab abielus täitmata enda ülalpidamiskohustuse, või kui abikaasad on lahutatud, siis võib kohus nõuda abivajavale abikaasale ülalpidamist lähtuvalt abieluseaduses välja toodud põhimõtetest,¹⁵⁴ mis tähendab seda, et isiku ülalpidamisvajadus peab esinema juba siis, kui kohtusse esitatakse avaldus elatise saamiseks. Õigustatud isikul on õigus ülalpidamist taotleda kas siis kindlaks ajavahemikuks või määramata ajaks, ehk elatist makstakse täpselt nii kaua, kui ta elab. Elatusraha arvestamisel lähtub kohus ainult mõlema poole vajadustest ja võimalustest, ehk kohus ei kasuta arvestamisel tabeleid või muid skeeme. Seetõttu puudub ka elatise väljamõistmiseks kõrgeim piirmäär.¹⁵⁵ Autor nõustub, et elatise väljamõistmiseks peakski puuduma madalaim või kõrgeim piirmäär, kuna iga inimese või pere vajadused ja võimalused on erinevad.

Ülalpidamiskohustust täidetakse üldjuhul perioodilise maksena, aga äärmisel juhul lubatakse ka ühekordset makset, mille jaoks peab kas õigustatud isik või mõlemad esitama kohtule vastava

¹⁵⁰ Jaggi, N. K., *supra nota 146*, 17. märts 2019.

¹⁵¹ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, *supra nota 122*, lk 16.

¹⁵² Henberg, A., Muller, K., Alekand, A. (2012). *Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees*. Kättesaadav:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/perekonna_kohustused_abi_vajavate_pereliikmete_ees_2012.pdf, 19. märts 2019.

¹⁵³ *Marriage Act*. Ministry of Justice. Finland. Kättesaadav:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1929/en19290234.pdf>, 18. märts 2019.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, *supra nota 122*, lk 151, 161, 193.

taotluse.¹⁵⁶ Ülalpidamist teostatakse üldjuhul perioodiliste maksetena ning selle ajani, kuni õigustatud isik uuesti abiellub või registreerib uue kooselu.¹⁵⁷ Kui aga elatist soovitakse saada ühekordse maksena, siis lasub õigustatud isikul kohustus põhjendada oma otsust, ning kohus arvestab lisaks ülalpeetava põhjendustele ka kohustatud isiku majanduslikku olukorda selle võimaldamiseks. Lisaks sellele saab tänu abieluseadusele nõuda ülalpidamiskohustuse täitmist ehk elatist ka tagasiulatuvalt, kuid selle jaoks tuleb periood ja vajalikkus kindlaks teha.¹⁵⁸ Autor on seisukohal, et tagasiulatuva nõude jaoks peaks seadus reguleerima perioodi pikkust, kuna muidu võib kohtul ja kohtusse pöördujatel olla väga raske leida vajalikke tõendeid nõude tõendamiseks ja mõistliku elatise väljamõistmiseks.

Abieluseadus lubab pooltel sõlmida ka ülalpidamislepingu, mis tuleb sõlmida kirjalikult ning esitada kinnitamiseks sotsiaalhoolekande nõukogule, kus vastav komisjon hindab seda lepingut, pidades silmas õigustatud poole abivajadust ning kohustatud poole võimet elatist maksta. Kui komisjon leiab, et leping on sobilik, siis pööratakse see täitmisele, ning see on samasuguse tähendusega nagu kohtuotsus. Lisaks võib abieluseaduse alusel muutunud asjaolude tõttu muuta abikaasade sõlmitud ülalpidamislepingut või -määrust. Kui juhtub, et ülalpidamise kohta väljastatud kohtuotsus või ülalpidamislepingut muudetakse väiksema summa peale, või otsus tühistatakse, tunnistatakse kehtetuks, siis on kohtul õigus otsustada, kas abikaasa saab tagasi kogu summa, mis ta on maksnud või ainult mingi osa, ja kui suur see osa olema peaks.¹⁵⁹

Lisaks kõigele, mis eelpool välja toodi, reguleerib Soome abieluseadus ka ülalpidamiskohustuse lõpetamist, ehk nõue lõpeb koos õigustatud isiku surmaga, ning seda pole võimalik edasi pärandada.¹⁶⁰ Autor on seisukohal, et kui ülalpidamislepingut muudetakse, tunnistatakse kehtetuks või tühistatakse, siis on kohustatud isikul õigus saada tagasi see summa, mis ta õigustatud isikule ülalpidamiseks maksis. Samuti leiab autor, et ülalpidamiskohustus peaks lõppema nii õigustatud kui ka kohustatud isiku surmaga, kuna sellist viisi kohustus ei tohiks üle minna ühelegi teisele isikule, kuna teised isikud ei pea vastutama selle eest, et kaks inimest kunagi enda abielu lahutasid.

¹⁵⁶ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, supra nota 122, lk 234.

¹⁵⁷ Salmenkylä, H., supra nota 145, 17. märts 2019.

¹⁵⁸ Ministry of Justice. Finland. *Marriage Act.*, supra nota 153, 18. märts 2019.

¹⁵⁹ Ministry of Justice. Finland. (2011). *Historical Background of the Finnish Legal System.*, supra nota 140, 18. märts 2019.

¹⁶⁰ Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses.*, supra nota 122, lk 457.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Soome regulatsioon on väga sarnane Eesti ülalpidamiskohustuse alustega ehk Soome seadus reguleerib sarnaselt ülalpidamiskohustuse põhimõtet, elatusrahade väljamõistmist ning ülalpidamiskohustuse lõppemist. Soome regulatsiooni alusel antakse inimestele kuus kuud aega mõelda, kas nad soovivad oma abielu lahutada või mitte ning selle aja jooksul peavad inimesed kaks korda esitama avalduse lahutamiseks. Autor leiab, et peaks piisama ka ühest korrast ning teine kord, kui kuus kuud täis saab, siis inimesed kas kinnitavad oma soovi abielu lahutada või võtavad avalduse hoopis tagasi, kuna soovivad abielu jätkata. Soome ja Eesti regulatsioonis on ka teatud suurem erinevus ehk Eesti regulatsiooni järgi saab ülalpidamist nõuda tagasiulatuvalt üks aasta, aga Soomes pole antud aega paika pandud. Autor on seisukohal, et Soome võiks samamoodi antud perioodi paika panna, kuna muidu võib juhtuda, et õigustatud isik võib seda ära kasutada ja nõuda ebamõistlikult pikka tagasiulatuvat nõuet.

KOKKUVÕTE

Eestis tekib lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus, kui abielu lahutatakse, kuna abikaasad ei soovi enam abielu jätkata või ei pea seda võimalikuks. Abielu saab lahutada kas kohtus kohtuotsuse jõustumisega, perekonnaseisuasutuses lahutusakti koostamisega, või notari juures kokkuleppe sõlmimisega. Lahutamise tagajärjel tekivad inimestele nii varalised kui ka mittevaralised kohustused, kus üheks võimalikuks kohustuseks on lahutatud abikaasa ülalpidamine, mille regulatsioon tuleneb 1995. aastal jõustunud perekonnaseadusest. Ülalpidamise saamiseks on vaja õigustatud poole abivajadust, mis saab tekkida nii abielu ajal, lahutamise protsessi ajal kui ka peale abielu lahutamist, ja kohustatud poole võimalust seda pakkuda. Abivajaduse all mõistetakse seda, kui inimesel puuduvad eluks vajalikud vahendid oma igapäevase elu elamiseks, ning neid rahalisi vahendeid ei tule piisavalt ei töötasust, pensionist ega ka muudest tuludest.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas Eesti Vabariigis kehtiv perekonnaõiguse regulatsioon piirab abikaasade omavahelisi õigusi ja kohustusi ülalpidamise väljamõistmisel, ning anda hinnang, kas kehtivas seaduses esines probleemseid kitsaskohti seoses abikaasade ülalpidamiskohustusega. Magistritöö uurimisküsimuseks oli, kas ja kuidas tuleks perekonnaseadust muuta, et kehtiv regulatsioon ei oleks ebamõistlikult piirav abikaasade ülalpidamise väljamõistmiseks. Magistritöös on lähtutud hüpoteesist, et kehtiv perekonnaseadus piirab ebamõistlikult abikaasade õigusi ja kohustusi ülalpidamiskohustuse välja mõistmisel.

Magistritöö autor käsitles esimeses peatükis perekonnaõiguses sätestatud ülalpidamise õiguslikku alust ja printsiipe ning nende rakendamisega seonduvaid probleeme. Selle jaoks analüüsis autor perekonnaõiguse ajaloolist tausta, põhiseaduse §-st 27 tulenevat õiguslikku alust ning Euroopa Perekonnaõiguse Komisoni välja töötatud aluspõhimõtteid. Töös jõuti järeldusele, et põhiseaduse § 27 alusel on ülalpidamine väga kitsastes raamides tõlgendatud kohustus, ehk sätte tõlgendamisega ei selgu, kes kuuluvad perekonna alla ning kellel lasuvad üksteise suhtes ülalpidamisega kaasnevad kohustused. Samuti ei selgunud, mida tähendavad ja hõlmavad endas

mõisted nagu „hoolitsus“ ja „abivajajad“, ning kes üldse kuuluvad abivajajate ringi. Peale selle leidis autor, et enamik Euroopa Perekonnaõiguse Komisjoni välja töötatud printsiipe on sätestatud ka Eesti perekonnaseaduses, välja arvatud püsiva kooselu ja sellega kaasneva ülalpidamise regulatsioon.

Magistritöö teises peatükis analüüsib autor kõiki aspekte seonduvalt ülalpidamiskohustuse välja mõistmise ja tekkimisega Eestis. Lisaks uurib autor ülalpidamise täitmist ja selle erinevaid viise, ehk elatist ja ülalpidamislepingut. Elatusraha all uurib autor nii perioodilisi makseid kui ka ühekordselt tehtavaid makseid. Autor uurib ka, milliste tingimuste alusel on võimalik isikut elatise maksimisest vabastada, ning millistel alustel ülalpidamiskohustus lõpeb, ja kas kellelgi lasub kohustus see ka üle võtta. Kokkuvõtvalt leidis autor, et perekonnaseaduse regulatsioon vajab täiendamist, ning just selles ulatuses, et seadus ei sätesta näiteks püsivas suhtes olevate isikute ülalpidamiskohustust, tõendamiskohustust, kohustuse täitmist ning üldist elatise arvutamise süsteemi.

Magistritöö kolmandas peatükis võrdles autor Eesti ülalpidamiskohustuse väljamõistmist Saksamaa ja Soomega ning jõudis järeldusele, et mõlemas riigis on Eestiga väga sarnased ülalpidamise alused. Autor tõi välja Saksamaal ja Soomes ülalpidamiskohustuse väljamõistmisega seonduvad põhimõtted ning võrdles neid Eestiga. Autor leidis, et Saksamaal ja Soomes antakse sarnaselt Eestile inimestele aega järgi mõelda, kas nad ikkagi soovivad seda abielu lahutada või mitte. Autor leiab, et see võib ära hoida paljusid lahutusi ning võimalikke ülalpidamisega seonduvaid kohtulahendeid. Samuti võrreldi elatusrahade maksmise süsteemi, mille alusel sai selgeks, et perioodilisi makseid teostatakse rohkem kui ühekordseid elatusrahade makseid.

Analüüsides jõudis autor järelduseni, et kehtivat regulatsiooni tuleks muuta, kuna puuduvad mitmed olulised asjaolud ülalpidamiskohustuse tekkimiseks ja välja mõistmiseks. Seetõttu on autor seisukohal, et seadus peaks kaitsma nõrgemaid, ehk isikuid, kes vajavad ülalpeetavalt ülalpidamist. Järeldustele jõudes, leiab autor, et perekonnaseadus peaks sätestama seda, et kui inimene on loobunud enda tööst ja karjäärist, et kasvatada lapsi, siis kellel lasub ülalpidamiskohustus. Samuti peaks seadus reguleerima tõendamiskohustust, mis annab mõlemale poolele kohustuse koguda tõendeid enda sissetulekute, varade ja muude oluliste asjaolude kohta. Sätted peaksid reguleerima ka seda, et mis kuupäevast ja kui kaua hakkavad toimuma elatusraha ülekanded, ning mis süsteemi alusel elatist välja mõistetakse. Lisaks nendele asjaoludele peaks

perekonnaseadus sätestama ka püsivas suhtes olevate inimeste ülalpidamist. Peale selle leidis autor, et lisaks perekonnaseaduse sätete muudatustele vajaks täpsemat tõlgendamist ka põhiseaduse § 27, ehk kindlaks tuleks teha, keda mõistetakse perekonna ja abivajajana, ning mida tähendab ja hõlmab endast mõiste „hoolitsus“.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et käesoleva lõputöö autor jõudis analüüsides järeldusele, et Eestis kehtivat perekonnaseadust tuleks muuta, kuna kehtiv regulatsioon piirab ebamõistlikult abikaasade omavahelisi õigusi ja kohustusi ülalpidamise väljamõistmisel.

SUMMARY

RIGHTS AND OBLIGATIONS ARISING FROM PROVISION OF ALIMONY TO A DIVORCED SPOUSE

Angelica Nisu

In Estonia, the provision of alimony arises when a marriage is divorced because the spouses no longer wish to or do not deem it possible to continue their marriage. A marriage may be divorced in court by the entry into force of a court judgement, in a vital statistics office by drafting a document to register the divorce or at a notary's office by entering into an agreement. Proprietary and non-proprietary obligations arise as a result of the divorce, wherein one possible obligation is the provision of alimony, the regulation of which arises from the Family Law Act that entered force in 1995. The requirements for the provision of alimony are the entitled party's need for assistance which may arise during the marriage, during the divorce process and after the divorce and the obligated party's ability to provide alimony. The need for assistance is when a person lacks the funds necessary to live their daily life and not enough of these funds come from their salary, pension or other income.

The aim of this Master's thesis was to determine whether the current family law regulation of the Republic of Estonia limits the rights and obligations between spouses when the provision of alimony is ordered and to assess whether the current law has any bottlenecks in relation to the provision of alimony by spouses. The research question of the thesis was whether and how the Family Law Act should be amended so that the current regulation is not unreasonably restrictive for the ordering of the provision of alimony. The thesis was based on the hypothesis that the current Family Law Act unreasonably restricts the rights and obligations of spouses when the obligation to provide alimony is ordered.

In the first chapter of the thesis the author discusses the legal basis and principles of the provision of alimony provided by the Family Law Act and the problems related to their implementation. The

author analyses the historical background of family law, the legal basis arising from § 27 of the Constitution and the basic principles developed by the Commission on European Family Law. The author comes to the conclusion that under § 27 of the Constitution the provision of alimony is a strictly interpreted obligation, i.e. interpretation of the provision does not make it clear who the members of a family are who are subject to obligations towards one another arising from the provision of alimony. It is not apparent what is encompassed by such terms as ‘care’ and ‘persons requiring assistance’ and who these persons are who require assistance. In addition, the author notes that most of the principles developed by the Commission on European Family Law are also provided in the Estonian Family Law Act, except for the regulation of permanent cohabitation and the accompanying regulation on the provision of alimony.

In the second chapter the author analyses all aspects related to the ordering and the emergence of the obligation to provide alimony in Estonia. In addition, the author examines the fulfilment of the provision of alimony and the various ways in which this is done, i.e. maintenance and alimony contracts. Under maintenance the author examines periodic payments as well as lump sums. The author also examines the conditions under which a person can be released from paying maintenance, the grounds on which the obligation to provide alimony expires and whether someone has the obligation to take it over. In conclusion, the author notes that the regulation of the Family Law Act needs to be amended to the extent that, for example, the Act does not establish the obligation to provide alimony to people in permanent relationships, the burden of proof, the performance of obligations and the general system of calculating maintenance.

In the third chapter the author compares Estonia's ordering of the provision of alimony with that of Germany and Finland and comes to the conclusion that in both countries the basis for the provision of alimony is very similar to that in Estonia. The author highlights the principles relating to the ordering of the obligation to provide alimony in Germany and Finland and compares them to those in Estonia. The author finds that in Germany and Finland, like Estonia, people are given time to think about whether they want a divorce or not. The author finds that it would help prevent many divorces and possible court decisions related to the provision of alimony. The system of paying maintenance is also compared, under which it becomes clear that periodic payments are made more often than lump-sum payments.

When analysing the thesis the author came to the conclusion that the current regulation should be amended, as it is missing a number of circumstances important in the arising and ordering of the obligation to provide alimony. Therefore, the author considers that the law should protect those who are weaker, i.e. those who require the provision of alimony. Upon reaching conclusions, the author feels that the Family Law Act should establish who is obliged to provide alimony if a person has given up their job and career to raise children. The law should also regulate the burden of proof, which obliges both parties to gather evidence of their income, assets and other key circumstances. The provisions should also regulate the starting date and duration of the maintenance payments and the system under which the maintenance should be ordered. In addition to these circumstances, the Family Law Act should also establish the provision of alimony for people in permanent relationships. The author feels that in addition to amending the provisions of the Family Law Act, § 27 of the Constitution also requires a more precise interpretation, i.e. it should be determined who family members are, who persons who need assistance are and what the definition of the term 'care' is and what it includes.

In conclusion, it can be said that the author of this thesis came to the conclusion that the Family Law Act in force in Estonia should be amended, because the current regulation unreasonably restricts the spouses' mutual rights and obligations when the provision of alimony is ordered.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud

1. Annus, T. (2006). *Riigiõigus*. Tallinn: Juura.
2. Lüderitz, A. (2005). *Perekonnaõigus: õpik*. Tallinn: Juura.
3. Madise, Ü., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Raidla, J., Vinkel, P. (2017). *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. 4.vlj. Tallinn: Juura.
4. Maruste, R. (2004). *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura.
5. Scherpe, J. M. (2016). *European Family Law. Volume II: The Changing Concept of "Family" and Challenges for Domestic Family Law*. Edward Elgar Publishing.
6. Scherpe, J. M. (2016). *European Family Law. Volume III: Family Law in a European Perspective*. Edward Elgar Publishing.
7. Stark, B. (2005). *International Family Law: An Introduction*. Ashgate Publishing.
8. Stolleis, M. (2016). *Avalik õigus Saksamaal. Ajalooline ülevaade (16. – 20. sajand)*. Tallinn: Juura.
9. Justiitsministeerium. (2001). *Saksa Tsiviilseadustik BGB*. Tallinn: Juura.

Teadusartiklid

10. Alexy, R. (2001). Põhiõigused eesti põhiseaduses. – *Juridica*, eriväljaanne, 5-96.
11. Arrak, L., Kivioja, A. (2017). Kes kannab eakale vajalike sotsiaalteenuste kulud? Kohaliku omavalitsuse ja perekonna kohustused eakale vajalike sotsiaalteenuste rahastamisel. – *Juridica*, Nr. 5, 279-293.
12. Bradley, D. (1998). Politics, Culture and Family Law in Finland: Comparative Approaches to the Institution of Marriage. – *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 12, No. 3, 288-306.
13. Brattstrom, M. (2007). Spouses' Pension Rights and Financial Settlement after Divorce. - *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 50, 331-345.

14. Chen, W., Ran, Q. (2005). A study of the System of Spousal Maintenance on Divorce: A Comparison between China and Russia. – *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 19, No. 3, lk 310-326.
15. Fehlberg, B. (2004). Spousal Maintenance in Australia. - *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol. 18, No. 1, 1-37.
16. Fricke, W. (1959). Divorce in German Law. - *American Journal of Comparative Law*, Vol. 8, No. 4, 508-514.
17. Göttig, T., Hallik, L., Uusen-Nacke, T. (2006). Abielulahutuse õiguslik regulatsioon Eestis. Võrdlus Euroopa perekonnaõiguse printsiipidega abielu lahutamise ja lahutatud abikaasa ülalpidamise kohta. – *Juridica*, Nr. 4, 244-256.
18. Hallik, L. (2006). Lahutatud abikaasa ülalpidamine Eestis. Võrdlus Euroopa perekonnaõiguse printsiipidega abielu lahutamise ja lahutatud abikaasa ülalpidamise kohta. – *Juridica*, Nr. 5, 329-339.
19. Kama, P., Kullerkupp, K. (2002). Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. – *Juridica*, Nr. 6, 359-368.
20. Kroll, K. (2007). The Reform of German Maintenance Law. – *International Survey of Family Law*, Vol. 2007, 85-100.
21. Madise, Ü. (2019). Põhiseaduse areng ajaloolises ja võrdlevas vaates. – *Juridica*, Nr. 1, 3-10.
22. Martiny, D. (2012). Current Developments in the National Laws of Maintenance: A Comparative Analysis. - *European Journal of Law Reform*, Vol. 14, No. 1, 65-84.
23. Morris, J. (1956). Maintenance after Divorce. – *South African Law Journal*, Vol. 73, No. 2, 159-170.
24. O’Kelly, M. (1985). Entitlements to Spousal Support after Divorce. – *North Dakota Law Review*, Vol. 61, No. 2, 225-262.
25. Pintens, W. (2008). Family Law in Europe: Developments and Perspectives – *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, Vol. 41, No. 1, 155-174.
26. Pocar, V., Ronfani, P. (1978). Family Law in Italy: Legislative Innovations and Social Change. - *Law & Society Review*, Vol. 12, No. 4, 607-643.
27. Saan, S. (2008). Lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus. – *Juridica*, Nr. 7, 488-498.
28. Savolainen, M. (1988). Finland: The New Marriage Act Enters into Force. – *Journal of Family Law*, Vol. 27, No. 1, 127-141.
29. Shivani, J. (2018). Women and Divorce – Think Financially. – *Court Uncourt*, Vol. 5, No. 6, 10-12.

30. Uusen-Nacke, T., Göttig, T. (2010). Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – *Juridica*, Nr. 2, 86-101.

Eesti õigusaktid

31. Kooseluseadus. RT I, 16.10.2014, 1.
32. Perekonnaseadus. RT I, 09.05.2017, 29.
33. Põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
34. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 13.03.2019, 171.
35. Tõestamiseadus. RT I, 10.03.2016, 14.
36. Võlaõigusseadus. RT I, 20.02.2019, 8.

Eesti kohtulahendid

37. RKHKo 3-3-1-44-11
38. RKPJKo 3-4-1-2-05
39. RKPJKo 3-4-1-7-03
40. RKPJKo 3-4-1-67-13
41. RKTKo 3-2-1-16-04
42. RKTKo 3-2-1-61-16

Veebimaterjal

43. *Eesti Vabariigi põhiseadus (1938)*. Kättesaadav: [https://et.wikisource.org/wiki/Eesti_Vabariigi_põhiseadus_\(1938\)](https://et.wikisource.org/wiki/Eesti_Vabariigi_põhiseadus_(1938)) , 22. veebruar 2019.
44. Henberg, A., Muller, K., Alekand, A. (2012). *Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees*. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/perekonna_kohustused_abi_vajavate_pereliikmete_ees_2012.pdf , 19. märts 2019.
45. *History*. Commission on European Family Law. Kättesaadav: <http://ceflonline.net/history/> , 23. veebruar 2019.
46. *German Civil Code. BGB*. Kättesaadav: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p5393 , 22. veebruar 2019.
47. Jaggi, N. K. (2017). *Family law in Finland*. Kättesaadav: <http://www.lawyersclubindia.com/articles/Family-law-in-Finland-8037.asp> , 17. märts 2019.

48. *Marriage Act*. Ministry of Justice. Finland. Kättesaadav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1929/en19290234.pdf> , 18. Märts 2019.
49. Ministry of Justice, Finland. (2011). *Historical Background of the Finnish Legal System*. Kättesaadav: <https://www.legal-tools.org/doc/ddd557/pdf/> , 17. märts 2019.
50. *Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri*. (2006). Kättesaadav: http://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE%5B1%5D.pdf , 15. veebruar 2019.
51. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Commission on European Family Law. Kättesaadav: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf> , 23. veebruar 2019.
52. Salmenkylä, H. (2017). Family law in Finland: overview. Kättesaadav: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-576-1745?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-576-1745?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1) , 17. märts 2019.
53. Zimmermann, R. (2006). *The German Civil Code and the Development of Private Law in Germany*. Kättesaadav: <https://ouclf.iuscomp.org/the-german-civil-code-and-the-development-of-private-law-in-germany/> , 26. veebruar 2019.

Muud allikad

54. Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume I – Grounds for Divorce*. Intersentia.
55. Boele-Woelki, K., Braat, B., Sumner, I. (2003). *European Family Law in Action. Volume II – Maintenance between Former Spouses*. Intersentia.
56. Boele-Woelki, K., Dethloff, N., Gephart, W. (2014). *Family Law and Culture in Europe: Developments, Challenges and Opportunities*. Intersentia.
57. Sörgjerd, C. (2012). *Reconstructing Marriage: The Legal Status of Relationships in a Changing Society*. Intersentia.
58. Turkin, V. (2007). *Perekonnaseadus: kommentaarid ja selgitused*. Agitaator.